

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Цифрове врядування

Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Державне стимулювання інноваційної діяльності»

здобувача **Романюк Андрій Леонідович**

(підпис)

Науковий керівник: **доктор філософії публічного управління та
адміністрування**

Осьмак Антон Сергійович

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з
атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри:

доктор наук з державного управління, професор, Карпенко О.В.

(підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Цифрове врядування

Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

О.В. Карпенко

(підпис)

_____ 2023р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.В. Карпенко

(підпис)

_____ 2023р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Романюку Андрію Леонідовичу

заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему «Державне стимулювання інноваційної діяльності»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «23» жовтня 2023р .№ 1960ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах Міністерства економіки України, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерства аграрної політики та продовольства України.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Загальні засади інноваційної діяльності
Розділ 2	Державна політика стимулювання інновацій: зарубіжний досвід
Розділ 3	Аналіз державної інноваційної політики в Україні та удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності
Об'єкт дослідження:	Теоретичні та практичні аспекти формування та реалізації державної інноваційної політики
Предмет дослідження:	Механізми державного стимулювання інноваційної діяльності, спрямовані на стимулювання інноваційних процесів в економіці та суспільстві
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Аналіз державної інноваційної політики, виявлення її сильних і слабких сторін, визначення ключових проблем та розробка рекомендацій щодо удосконалення механізму державного стимулювання інноваційної діяльності

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

1. Дослідити теоретичні засади обґрунтування необхідності впливу держави на інноваційні процеси як ключового фактора розвитку.
2. Провести порівняльний аналіз відомих міжнародних практик політики державного стимулювання інновацій.
3. Оцінити поточний стан та визначити тенденції інноваційної діяльності в національній економіці.
4. Проаналізувати загальний інноваційний клімат в Україні, враховуючи структурні та організаційні фактори, що впливають на інноваційні процеси.
5. Виробити практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

Завдання підготував
науковий керівник

(підпис)

А. С. Осьмак

«__»_____ 2023р.

Завдання одержав
здобувач

(підпис)

А. Л. Романюк

«__»_____ 2023р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 84 сторінок, 1 рисунок, список використаних джерел з 45 найменувань, 3 Додатки, в яких представлені 1 рисунок і 4 таблиці.

«Державне стимулювання інноваційної діяльності»

Об'єктом дослідження кваліфікаційної магістерської роботи є теоретичні та практичні аспекти формування та реалізації державної інноваційної політики.

Предметом дослідження є механізми державного стимулювання інноваційної діяльності, спрямовані на стимулювання інноваційних процесів в економіці та суспільстві.

Мета і завдання дослідження. Основною метою кваліфікаційної магістерської роботи є аналіз державної інноваційної політики, виявлення її сильних і слабких сторін, визначення ключових проблем та розробка рекомендацій щодо удосконалення механізму державного стимулювання інноваційної діяльності.

Відповідно до поставленої мети визначені такі *завдання*:

1. Дослідити теоретичні засади обґрунтування необхідності впливу держави на інноваційні процеси як ключового фактора розвитку.
2. Провести порівняльний аналіз відомих міжнародних практик політики державного стимулювання інновацій.
3. Оцінити поточний стан та визначити тенденції інноваційної діяльності в національній економіці.
4. Проаналізувати загальний інноваційний клімат в Україні, враховуючи структурні та організаційні фактори, що впливають на інноваційні процеси.
5. Виробити практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. В ході роботи було досліджено теоретичні основи необхідності державного впливу на інноваційні процеси як ключового фактору розвитку. Визначено основні риси політики державного стимулювання інновацій у зарубіжних країнах, проведено аналіз стану та тенденцій інноваційної діяльності в економіці України.

Практичні результати дослідження полягають у розробці шляхів вдосконалення механізмів державного стимулювання інноваційної діяльності. Запропоновано прийняття Інноваційного Кодексу та внесення змін до законодавства України, що регулює інноваційну сферу.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2023. Рік захисту роботи – 2023.

Ключові слова: «інноваційна діяльність», «механізми стимулювання», «зарубіжний досвід», «інноваційна активність», «інноваційний клімат», «комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності», «охорона інтелектуальної власності».

В і д г у к
про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету економіки та управління
освітньо-професійної програми

«Цифрове врядування»

Романюка А.Л.

на тему «Державне стимулювання інноваційної діяльності»

1. Актуальність теми: Проблема пошуку нових стимулів для збільшення економічної активності набуває все більшої актуальності, особливо в умовах вичерпання факторів екстенсивного економічного росту України. Складні взаємозв'язки в інноваційній діяльності вимагають аналізу та розвитку механізмів стимулювання інновацій. Водночас, творче використання досвіду розвинених країн стає важливим для формування ефективної національної інноваційної системи, особливо в контексті руху української економіки до інтеграції у Європейське співтовариство.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: Здійснено ґрунтовний аналіз основних підходів до вдосконалення державної політики в інноваційній сфері умовах вичерпання факторів екстенсивного економічного росту національної економіки. Дослідження вирізняється високим рівнем системності та комплексності у розгляді різних аспектів інноваційної діяльності.

3. Наявність самостійних розробок автора: Автор виявив здатність проводити дослідження на високому рівні, провівши порівняльний аналіз підходів до державного стимулювання інноваційної діяльності в інших країнах, що склало основу для визначення оптимальних стратегій в контексті української реальності.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: Здійснено якісне наукове обґрунтування теоретичних засад інноваційних моделей розвитку економіки та розкрито шляхи їх використання в умовах сучасної економічної динаміки. Розроблено чіткі та практично орієнтовані рекомендації щодо впровадження нових стратегій та підходів у сфері державного стимулювання інновацій.

5. Наявність недоліків: робота містить деякі синтаксичні та стилістичні неточності, окрім того деякі терміни потребують додаткових уточнень для їх більш повного розуміння.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Дослідження виконано самостійно, якісно та вчасно, з дотриманням установлених вимог. Зміст роботи відповідає індивідуальному плану. Широкий діапазон актуальних питань, елементи наукової новизни і практична цінність дослідження дозволяють зробити висновок, що магістерська робота Романюка Андрія Леонідовича на тему «Державне стимулювання інноваційної діяльності» виконана на достатньому науково-теоретичному рівні та відповідає кваліфікації «Магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», а її автор заслуговує на оцінку «добре».

Науковий керівник: доктор філософії публічного управління та адміністрування

«__» _____ 2023р.

(підпис)

Антон Осьмак

Рецензія

на кваліфікаційну магістерську роботу здобувача вищої освіти

Романюка Андрія Леонідовича

на тему: «Державне стимулювання інноваційної діяльності»

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи і доцільність її розроблення обумовлена проблемою пошуку нових стимулів для збільшення економічної активності в умовах вичерпання факторів екстенсивного економічного росту України. Складні взаємозв'язки в інноваційній діяльності вимагають аналізу та розвитку механізмів стимулювання інновацій. Водночас, творче використання досвіду розвинених країн стає важливим для формування ефективної національної інноваційної системи, особливо у контексті стремління української економіки до інтеграції у Європейське співтовариство.

Якість проведеного дослідження. Дослідження, виконане автором, відповідає основним напрямам наукових досліджень кафедри національної економіки та публічного управління. Автор застосував здобуті під час навчання теоретичні й практичні знання, вміння та навички в галузі публічного управління та адміністрування для вирішення конкретних практичних завдань.

Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи виявлені у використанні різноманітних підходів та методів наукового дослідження для вирішення поставлених завдань. Автор використав системний комплекс загальнонаукових і спеціальних підходів та методів, враховуючи сучасні теоретичні підходи, що базуються на філософії діалектичного розвитку національних цінностей. Вивчення стану досліджуваної проблеми здійснено за допомогою методів, що використовують принципи наукового мислення, такі як індукція й дедукція, аналіз і синтез, порівняння та спостереження.

Зауваження. Текст магістерської роботи відповідає встановленим вимогам, але деякі концепції автора потребують додаткового пояснення.

Магістерська робота *Романюка Андрія Леонідовича* на тему «Державне стимулювання інноваційної діяльності» відповідає вимогам, які висуваються до дипломних робіт на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», може бути допущена до захисту перед ЕК та заслуговує на оцінку «добре».

Рецензент:

Заступник начальника управління –
начальник 1 відділу 2 управління
Департаменту кадрової роботи та
управління персоналом Адміністрації
Держспецзв'язку, доктор філософії з
публічного управління та адміністрування

Леонід АРСЕНОВИЧ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Сутність та основні засади інноваційної діяльності	8
1.2. Необхідність державного регулювання інноваційних процесів...	11
1.3. Способи державної підтримки інноваційної діяльності	15
РОЗДІЛ 2 ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	19
2.1. Національні особливості державної інноваційної політики.....	19
2.2. Механізми стимулювання інноваційної діяльності: досвід застосування провідними країнами	25
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	49
3.1. Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні	49
3.2. Основні проблеми інноваційного розвитку України	55
3.3. Напрями вдосконалення державної політики стимулювання інноваційної діяльності.....	64
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Вичерпання факторів екстенсивного економічного росту приводить до постійного акцентування уваги на пошуку нових стимулів для збільшення економічної активності, які відповідають сучасному стану світової економіки.

За Індексом конкурентоспроможності економічного росту за 2020 – 2001 роки, що визначений Всесвітнім економічним форумом у Давосі, Україна займає 86 позицію (після Польщі, Румунії, які посідають відповідно – 60, 63 позиції) з 104 країн, на які припадає понад 95 % обсягу всесвітньої економіки.

Впровадження інвестиційно-інноваційної моделі економічного росту в Україні, з політичної точки зору, стає об'єктивною необхідністю. Відмова від цього шляху може призвести до втрати національного економічного і, можливо, навіть національного суверенітету.

Складні взаємозв'язки, що виникають між суб'єктами в процесі інноваційної діяльності, об'єктивно вимагають аналізу сутності і тенденцій розвитку механізмів стимулювання інноваційної діяльності.

Особливу значимість для нашої країни має творче використання досвіду розвинених країн по реалізації мір державної підтримки інноваційних процесів в економіці, що дозволить сформувати ефективну національну інноваційну систему. Актуальність дослідження даних питань зростає в зв'язку з тим, що українська економіка прагне до органічної інтеграції у Європейське співтовариство.

Усе вищезазначене визначає практичну і теоретичну значимість проблеми, а, отже, і актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблем формування та функціонування механізму державного регулювання інноваційних процесів розглянуті в багатьох працях вчених і спеціалістів: Гальчинського А., Гаман М., Геєця В., Гуржія А., Гусєва В.,

Завліна М., Ільєнкової Д., Казанцева А., Кондратьєва М., Крупки М., Кузика Б., Мінделі Л., Розпутенка І., Семиноженко В., Шумпетера Й., Яковца Ю. та інших.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз державної інноваційної політики, виявлення її сильних і слабких сторін, визначення ключових проблем та розробка рекомендацій щодо удосконалення механізму державного стимулювання інноваційної діяльності. При цьому особлива роль приділяється дослідженню зарубіжного досвіду державної підтримки інноваційної діяльності.

Досягнення означеної мети магістерської роботи передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідити теоретичні засади обґрунтування необхідності впливу держави на інноваційні процеси як ключового фактора розвитку;
- провести порівняльний аналіз відомих міжнародних практик політики державного стимулювання інновацій;
- оцінити поточний стан та визначити тенденції інноваційної діяльності в національній економіці;
- проаналізувати загальний інноваційний клімат в Україні, враховуючи структурні та організаційні фактори, що впливають на інноваційні процеси;
- виробити практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування та реалізації державної інноваційної політики.

Предметом дослідження є механізми державного стимулювання інноваційної діяльності, спрямовані на стимулювання інноваційних процесів в економіці та суспільстві.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є системний підхід до аналізу теоретичних основ інноваційного розвитку та механізмів стимулювання інноваційної діяльності в ринкових умовах, які

розроблені у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, зарубіжний і національний досвід формування державної інноваційної політики. При виконанні роботи використовувалися методи математичної статистики, порівняльного і факторного аналізу та інші.

Теоретична, методична, значущість отриманих результатів. В ході роботи було досліджено теоретичні основи необхідності державного впливу на інноваційні процеси як ключового фактору розвитку. Визначено основні риси політики державного стимулювання інновацій у зарубіжних країнах, проведено аналіз стану та тенденцій інноваційної діяльності в економіці України.

Практична значущість отриманих результатів. Практичні результати дослідження полягають у розробці шляхів вдосконалення механізмів державного стимулювання інноваційної діяльності. Запропоновано прийняття Інноваційного Кодексу та внесення змін до законодавства України, що регулює інноваційну сферу.

Робота є самостійним дослідженням. Всі науково-аналітичні та теоретико-методологічні висновки і рекомендації розроблені автором на основі аналізу джерел дослідження, опрацювання даних державної та відомчої статистики, власних спостережень.

Інформаційна база дослідження. В процесі дослідження використовувалися Закони України, Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, матеріали Міністерства економіки, Міністерства освіти і науки, Міністерства промислової політики, доповіді та звіти аналітичних центрів та науково-дослідних установ, статистичні дані Держкомстату України, вітчизняна література, матеріали засобів масової інформації та Інтернету. Автор за необхідністю використовував роботи вітчизняних та закордонних експертів та спеціалістів, що присвячені проблемам, яких стосується тема магістерської роботи.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробація дослідження. Результати дослідження представлені автором на науково-комунікативному заході, зокрема на Міжнародній науково-практичній конференції:

Романюк А.Л. Механізми державного стимулювання інноваційної діяльності в Україні. «Кібербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» в 2 т. Том 2. Особливості діяльності органів державної влади в умовах кризи зб. тез наук. доп. (Київ – Вроцлав. Травень 2023). [Електронне видання]. – Київ: «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2023. Т.2. С. 97.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та основні засади інноваційної діяльності

У сучасній літературі має місце велика кількість визначень і трактувань інновації, інноваційного процесу, інноваційної діяльності.

Існуючі підходи до визначення поняття «інновація» можна класифікувати як об'єктний та суб'єктний. У першому випадку термін інновація близька за значенням до поняття новація, у другому – до поняття інноваційний процес.

Інновація – це поняття, яке розглядається з різних точок зору в науковому та бізнесовому середовищі. Різні автори пропонують різні визначення інновацій, але всі вони об'єднуються загальною ідеєю – впровадження нових елементів або зміни в сферу людської діяльності з метою покращення результативності та відповідності сучасним вимогам.

Й. Шумпетер [43] визначає інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, підкреслюючи її мотивацію підприємницьким духом. Він розглядає інновації як зміни, спрямовані на впровадження нових видів споживчих товарів, виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості.

Згідно з Хучеком [33], інновація – це просто впровадження чогось нового, без конкретизації цього нового.

Словник "Науково-технічного прогресу" визначає інновацію як результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення та поширення нових видів виробів, технологій, організаційних форм тощо.

М. Завлін [35] вбачає інновацію як результат творчої діяльності, що включає створення або впровадження нових споживчих вартостей, які вимагають змін в звичних стереотипах діяльності та навичках.

Ю. Яковець [44] визначає інновацію як внесення нових елементів, способів або видів у різноманітні види людської діяльності з метою підвищення результативності.

Д. Ільєнкова [22] розглядає інновацію як техніко-економічний цикл, де використання результатів досліджень і розробок веде до технічних та економічних змін, що впливають на сферу досліджень і розробок.

Отже, інновація – це процес внесення змін і впровадження нововведень в різні сфери діяльності, спрямований на покращення результативності і відповідність сучасним вимогам.

Згідно з Законом України "Про інноваційну діяльність," інновації представляють собою нові та вдосконалені конкурентоздатні технології, продукцію, послуги, а також організаційно-технічні рішення різного характеру. Вони сприяють істотному покращенню якості та структури виробництва та соціальної сфери.

Закон України "Про інвестиційну діяльність" визначає інноваційну діяльність як одну з форм інвестиційної діяльності, яка спрямована на впровадження науково-технічних досягнень в сферу виробництва та соціальну сферу. Це включає в себе такі аспекти:

- розробка та поширення зовсім нових видів техніки та технології;
- впровадження структурних змін, що охоплюють кілька галузей промисловості;
- виконання довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для суттєвого покращення продуктивних сил;
- розробка та впровадження нових ресурсозберігаючих технологій з метою поліпшення соціального та екологічного стану [3]

Більшість авторів трактують поняття інновації в рамках об'єктного підходу. Зупинимось на формулюванні поняття інновації в рамках саме

цього підходу й погодимося з прийнятим у світовій практиці визначенням, відповідно до якого

Інновація – кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у виді нового чи удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг.

Інноваційний процес – це науково-техніко-економічний процес, що через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих по своїх властивостях виробів, технологій та соціальних послуг.

Інноваційна діяльність охоплює процес використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок з метою розширення та вдосконалення асортименту продукції, а також поліпшення якості виробів. Ця діяльність включає в себе постійне вдосконалення технологій виробництва, яке відбувається з подальшим впровадженням та успішною реалізацією на внутрішніх і міжнародних ринках.

На відміну від науково-технічного процесу інноваційний процес не закінчується так званим впровадженням – першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. Цей процес не переривається і після впровадження, тому що в міру поширення (дифузії) нововведення удосконалюється, робиться більш ефективним, здобуває раніше не відомі споживчі властивості. Це відкриває для нього нові області застосування і ринки, а отже, і нових споживачів, що сприймають даний продукт, технологію або послугу як нові саме для себе. Таким чином, цей процес спрямований на створення необхідних ринку продуктів, технологій або послуг і здійснюється в тісній єдності із середовищем: його спрямованість, темпи, мети залежать від соціально-економічного середовища, у якій він функціонує і розвивається. Інноваційний процес можна представити як послідовність етапів: наука-техніка-виробництво-споживання. Розвинуті зарубіжні країни в останні

роки все більше приділяють уваги останній стадії інноваційного процесу, правомірно вважаючи, що одних зусиль з нарощування науково-дослідних робіт недостатньо для успішної виробничої діяльності. Необхідний комплексний розвиток усіх структур, забезпечуючих комерціалізацію результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР).

Сучасна наука про інноваційний розвиток суспільства стверджує, що інноваційне оновлення суспільства – це об'єктивно обумовлений процес, який має періодичний (циклічний) характер та є загальною закономірністю суспільного розвитку. Оновлення не є неперервним процесом, оскільки будь-яка система має свій потенціал, життєвий цикл, протягом якого виникає необхідність часткового оновлення при переході від однієї фази розвитку до іншої. Запізнення з оновленням має загрозу настання кризи або руйнування системи [44].

1.2. Необхідність державного регулювання інноваційних процесів

Необхідність державного регулювання інноваційних процесів викликана в першу чергу зростаючим значенням інновацій для економіки і суспільства в цілому.

Можливості економічного зростання за рахунок екстенсивних факторів стають все більше обмеженими. Вирішальне значення для динамічного зростання економіки набувають інтенсивні фактори, які в свою чергу залежать від ефективного використання досягнень науки і техніки та ступеню розповсюдження нововведень.

За рахунок росту ефективності використання ресурсів частина їх вивільняється та перерозподіляється в інші сфери економіки. Зокрема, зменшується частка зайнятих у сільському господарстві та зростає у сфері послуг, інновації стають причиною виникнення нових видів виробництв та

зникнення інших. Під впливом інновацій змінюється структура суспільного виробництва.

Інновації змінюють також й економічну організацію суспільства: з'являються нові господарчі структури (зокрема, венчурні фірми, центри трансферу технологій), трансформуються взаємозв'язки між ними, утворюються нові технології управління. Отже, інновації суттєво впливають на інституціональні економічні механізми.

Одночасно під впливом інновацій змінюється здатність нації до прогресу та її здатність продукувати та впроваджувати нововведення.

Інновації мають позитивний вплив на соціальну стабільність – підвищується рівень охорони здоров'я, освіти.

Інновації дозволяють гармонізувати відносини між людиною та природою; активізувати міжнародне науково-технічне співробітництво; забезпечити інтеграцію в міжнародний розподіл праці.

Високий рівень науково-інноваційного потенціалу економіки є передумовою забезпечення національної безпеки.

Необхідність державного регулювання пояснюється не лише їх загальнонаціональним значенням, але й економічним змістом. З одного боку, інновації стають основним засобом одержання підвищення прибутку за рахунок кращого задоволення ринкового попиту, зменшення виробничих витрат порівняно з конкурентами. З іншого боку, в умовах класичних ринкових механізмів отримання нових науково-технічних результатів значно ускладнено, багато нововведень не могли би бути запроваджені в господарчу діяльність.

Діяльність великих корпорацій модифікує механізми ринкової конкуренції, проте навіть ці оновлені механізми не здатні забезпечити повне використання сучасних досягнень науки і техніки.

Обмеженість ринкових механізмів як середовища продукування та розповсюдження інновацій має ряд напрямів [23].

– Окремим суб'єктам неможливо сконцентрувати кошти для здійснення масштабних інновацій.

– Багато інновацій можуть мати економічну ефективність лише при масштабах впровадження, що перевищують певний критичний мінімум, та наявності достатньо ємного ринку. Для окремого суб'єкту інноваційні вкладення можуть бути недостатньо прибутковими через обмежені масштаби виробництва, особливо в галузях з низькою швидкістю обороту капіталу.

– Ізольоване здійснення інновацій веде до суттєвих втрат як для окремих фірм так й для економіки в цілому: не виправдане дублювання витрат на НДДКР та інновації стає розкішшю.

– Існують інноваційні процеси, що взагалі не можуть бути реалізовані на комерційній основі: фундаментальні дослідження, інновації в галузі оборони, охорони правопорядку, екології, охорони здоров'я, освіти тощо.

– Інноваційні проекти у більшості випадків характеризуються значним ступенем ризику: невизначеності результату та тривалістю терміну отримання економічної вигоди, невизначеністю кон'юнктури тощо, тому необхідні зовнішні стимули або гарантії повного або часткового відшкодування втрат.

– Економічний ефект інновацій виявляється в різних видах і багатьох сферах. Супутні інноваційні ефекти часто перевищують величину прибутку, розраховану на етапі ініціювання проекту, за рахунок охоплення додаткових сегментів ринку, використання інноваційних технологій в інших галузях тощо.

– Існує прагнення до стабільного отримання надприбутку за рахунок монопольного володіння науково-технічними досягненнями. Розвиток інформаційних систем, а також патентно-ліцензійних механізмів дозволяє попереджувати конфлікти з інтересами суспільства в цілому.

– Висока вартість нових видів продукції та послуг через великі витрати на початкових етапах інноваційного циклу часто роблять їх недосяжними для масового споживача. Відсутність „зовнішнього підсилення” платоспроможного попиту можуть загальмувати розповсюдження інновацій, важливих для економіки в цілому.

Сучасна практика підтверджує необхідність оптимального з’єднання переваг ринкового інноваційного механізму та активної державної підтримки впровадження та розповсюдження інновацій.

Держава покликана здійснювати правове регулювання інноваційної діяльності: встановлювати норми, правила поведінки та контролювати їх виконання. Вона повинна здійснювати інноваційне прогнозування та вибір стратегічних пріоритетів: на науковій основі здійснювати (фінансувати) розробку довгострокових прогнозів, визначати обмежене, відповідно до наявних ресурсів, коло інноваційно-технологічних пріоритетів. Держава має здійснювати стратегічне інноваційне планування та цільове програмування реалізації визначених пріоритетів. Крім того, держава має створити сприятливий інноваційний клімат в країні: повне і стабільне законодавство; економічні преференції для інноваційної діяльності; розвинуту інноваційну інфраструктуру; інноваційно-технологічну експертизу проектів та програм, що дозволяє оцінити наявність та рівень в них інновацій; інноваційну освіту; виховувати інноваційне мислення, в першу чергу у державних службовців.

Отже, держава покликана не лише формувати сприятливий інноваційний клімат, але й здійснювати стратегічно-інноваційну функцію: підтримувати базисні технологічні та економічні інновації, додаючи їм початковий імпульс, проводити за свій рахунок інновації у неринковій сфері економіки, насамперед в обороні, охороні здоров’я, фундаментальній науці, освіті, культурі, здійснювати інновації в державно-правовій сфері тощо. Особливо зростає значимість інноваційної функції держави у кризових перехідних ситуаціях, роль та відповідальність держави у доборі

та підтримки найбільш ефективних базисних інновацій в різних сферах суспільства.

1.3. Способи державної підтримки інноваційної діяльності

Держава розробляє принципи, на підставі яких буде проводитися політика в науці й інноваційній сфері, й механізми реалізації цієї політики. Ці принципи залежать від сформованої господарської системи країни, глибини впливу державних інститутів на економічну діяльність. Методи впливу держави на інноваційну діяльність класифікують як прямі та непрямі [15, 16, 20, 23, 28].

Прямі методи стимулювання здійснюються переважно в двох формах: адміністративно-відомчої і програмно-цільовий.

Перша форма складається в прямому фінансуванні з бюджету науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, інноваційних проектів відповідно до державних пріоритетів розвитку науки і техніки, інноваційної діяльності.

Друга форма прямої державної підтримки інноваційної діяльності передбачає використання цільових програм, які передбачають:

- державне замовлення на інноваційну продукцію, технології шляхом конкурсного відбору;
- передачу створених за рахунок держави науково-технічної продукції цивільного та оборонного характеру до недержавного сектору з метою комерціалізації;
- формування та розвиток сучасної інноваційної інфраструктури: формуванню ринків інновацій через біржі, виставки, ярмарки, утворенню таких структур як бізнес-інкубатори, технопарки, технополіси, мережі центрів трансферу технологій;
- створення системи науково-технологічного прогнозування на державному рівні.

До зазначених напрямів прямої державної підтримки можна додати такі [36]:

- надання безпосереднього фінансування для створення нових галузей, наукоємних виробництв та інших ініціатив за рахунок коштів з державного бюджету, зокрема на державних підприємствах;
- надання безпроцентних або пільгових позик та грантів;
- надання дотацій за рахунок державного бюджету для підтримки конкретних галузей, видів виробництва чи технологій;
- компенсація банківських відсотків повністю або частково у разі використання позики для фінансування інвестицій в технологічні інноваційні зміни;
- надання державних виплат провідним науковим центрам та науковцям;
- компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з впровадженням інформаційного забезпечення (зокрема, підключення до світової мережі "Інтернет", організація передплати зарубіжних видань для бібліотек тощо).

Непрямі методи мають більший спектр охоплення, більшу гнучкість та, як свідчить практика, можуть мати більшу ефективність. Вони спрямовані на створення сприятливого інноваційного клімату і стимулювання новаторства. До непрямих методів насамперед відносяться податкові і кредитні пільги, страхування інноваційних ризиків [28, 36].

Серед різних видів податкових пільг можна виділити такі основні:

- впровадження системи прогресивного оподаткування прибутку;
- надання можливості звільнення від сплати податку на прибуток на певний період;
- встановлення пільг для власників майнових прав у сфері інноваційних та венчурних фірм, що дозволяє їм уникнути сплати податку на прибуток;

- проведення часткового звільнення від обов'язкових внесків до бюджету;
- застосування податкового оподаткування прибутку за зниженими ставками;
- надання можливості відкласти сплату імпортного мита або повне звільнення від його сплати при ввезенні товарів для реалізації інноваційного проекту.

Крім податкових пільг, вагомими є також:

- амортизаційні пільги – важливий засіб державного регулювання НТП, упровадження нововведень і відновлення основного капіталу,
- пільги по стимулюванню НДДКР, формування резервних фондів – зменшення бази оподаткування на ту частку коштів, що направляється на проведення власних НДДКР, технічного переозброєння; відраховуються у фонди майбутніх інвестицій, податкові кредити, гарантування державою позик.

Також існують інші інструменти для підтримки інновацій [36]. Наприклад, вдосконалення законодавства в галузі інтелектуальної власності, введення системи сертифікації та стандартів, що сприяють споживанню інноваційних товарів, високоякісних продуктів харчування, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних та транспортних послуг.

Додатково, важливими є розвиток і підтримка системи освіти в країні, включаючи заклади загальної освіти, університети, спеціалізовану фахову підготовку та систему безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили. Курси профільного тренінгу та менеджменту грають важливу роль у підготовці кадрів для інноваційної економіки.

Також можливе введення тимчасових дозволів на монополію виробників інноваційних товарів та дистриб'юторів інноваційних технологій, або, навпаки, обмеження монопольного становища, що сприяє зменшенню витрат на створення нових виробників товарів чи послуг.

Крім того, важливими заходами є створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, а також надання державних замовлень підприємствам для компенсації витрат на фінансування інновацій.

Наступними важливими інструментами є здійснення державного лобіювання інтересів виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів.

Крім того, держава опікується збереженням та посиленням ролі морального заохочення новаторів (присвоєння почесних звань, нагород, підтримка інноваційних організацій).

Отже, інноваційне оновлення суспільства – це об'єктивно обумовлений процес, який має періодичний характер та є загальною закономірністю суспільного розвитку. Запізнення з оновленням має загрозу настання кризи або руйнування системи.

Інноваційний розвиток не може відбуватися виключно на ринкових засадах. Сучасна практика підтверджує необхідність оптимального з'єднання переваг ринкового інноваційного механізму та активної державної підтримки впровадження та розповсюдження інновацій.

Держава покликана не лише формувати сприятливий інноваційний клімат, але й здійснювати стратегічно-інноваційну функцію: підтримувати базисні технологічні та економічні інновації у неринковій сфері економіки, насамперед в обороні, охороні здоров'я, фундаментальній науці, освіті, культурі, здійснювати інновації в державно-правовій сфері тощо.

Держава має широкий спектр прямих та непрямих методів стимулювання інноваційної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

2.1. Національні особливості державної інноваційної політики

Світова практика використовує широкий спектр інструментів державної інноваційної політики, з допомогою яких можна управляти процесом на макро- та мікрорівнях. Але застосування їх в повному обсязі потребує значних ресурсів (в першу чергу фінансових), що не по силах навіть найбагатшим країнам. Тому добір цих інструментів, пріоритетність та масштаби їх застосування в державній політиці в різних країнах мають відмінності.

Аналізуючи національні особливості інноваційних систем світових лідерів сучасні дослідники розділяють чотири основні типи: “ринкову” (США, Великобританія), “мезокорпоратистську” (Японія), “соціал-демократичну” (скандинавські країни) і “інтеграційно-європейську” (Німеччина, Франція, Італія). Кожна з них не має оптимальної конфігурації, кожна з цих систем має різну спроможність реагувати на швидкі технологічні зміни [13, 18, 21, 24, 28, 30, 39, 42, 45].

Державне регулювання інноваційного процесу в США.

Здійснення науково-технічної та інноваційної політики США базується на добре розвиненій інституціональній структурі. Основними важелями федерального уряду в стимулюванні НДДКР є два великих міжвідомчих органи – Американський науковий фонд, що координує напрямки фундаментальних досліджень, і Американська наукова рада, що представляє інтереси промисловості й університетів у науково-технічній політиці. Найважливішу роль у здійсненні державних дослідницьких програм грають міністерство оборони і НАСА. Інші міністерства і державні організації (Міністерство енергетики, Національний інститут

охорони здоров'я, Національне бюро стандартів і ін.) також сприяють у стимулюванні НДДКР, але тільки в межах галузевих програм.

Особливістю американської структури управління є тісна взаємодія держави і приватного бізнесу. Значна питома вага належить організаціям, що фінансуються за рахунок державних і приватних джерел. Серед них – Національний центр промислових досліджень, Національна академія наук, Національна технічна академія й Американська асоціація сприяння розвитку науки.

Контакт державних і приватних інститутів у сфері НДДКР – важлива риса інноваційного механізму. Виражаючи інтереси найбільших виробників, приватні організації здійснюють зворотний зв'язок надаючи державним органам інформацію про ефективність для бізнесу проведених ними заходів і бізнесу – про економічну політику держави.

Необхідність вкладати усе більш значні кошти в НДДКР в умовах, коли різко загострилася конкурентна боротьба, зробило проблему фінансового ризику надзвичайно гострою для монополістичного капіталу і зажадало об'єднаних зусиль. Закономірною реакцією американських державних органів на таку необхідність стало істотне ослаблення антитрестовського законодавства. У період з 1982 по 1987 р. був прийнятий ряд законів, що дозволяють великим корпораціям утворювати "стратегічні альянси", тобто укладати різноманітні коопераційні угоди в сфері НДДКР, виробництва і збуту наукомісткої продукції.

Економічним "відкриттям" США можна назвати венчурний бізнес. Бурхливий ріст кількості дрібних і середніх фірм, зайнятих пошуком нових ідей, їхньою розробкою, впровадженням і "стартовим" виробництвом, став характерною рисою американського інноваційного процесу. Державні органи США сприяли створенню сприятливих податкових і кредитних умов для функціонування венчурних фірм і утворенню єдиного національного ринку венчурного капіталу. Ставка на дрібні венчурні підприємства виявилася досить результативною. Як показують

розрахунки, половина всіх основних нововведень у промисловості США за останні 20 років приходить на фірми з числом зайнятих до 100 чоловік; при цьому витрати на одного інженера і фахівця в них у 2 рази нижче, ніж у великих корпораціях. Венчурні компанії виникають, як правило, у "ланцюгу" з університетами або з наукомісткими корпораціями. Тим самим істотно прискорюється процес впровадження ідей у виробництво.

Один з напрямків державного регулювання з метою підвищити національний науково-технічний потенціал – підтримка найбільш значних, з американської точки зору, міжнародних угод. Така, наприклад, угода про американо-японське співробітництво в області науки і техніки. Вона припускає, зокрема, розвиток кооперації в галузях, що є найбільш важливими для обох країн (виробництво нових матеріалів, напівпровідників, засобів інформації й автоматизації, створення спільної бази даних і т.п.), а також утворення спільного комітету для щорічного обміну думками і вироблення напрямків удосконалювання двостороннього співробітництва.

Державне регулювання інноваційного процесу в Японії

Основи сучасної концепції науково-технічного розвитку країни були закладені японським урядом у перші післявоєнні роки. Саме в той період складаються довгострокові прогнози розвитку національної економіки, визначаються пріоритетні галузі і сфери НДДКР. Задовго до визнання іншими країнами взаємозв'язку між ефективністю науково-технічного розвитку і рівнем конкурентноздатності національної економіки Японія зробила ставку на розвиток наукомістких галузей і виробництв. Мінявся набір пріоритетів, але сам принцип акцентного, виборчого стимулювання новітніх галузей залишався незмінним.

Японська модель державного регулювання наприкінці 70-х - початку 80-х рр. базувалася на таких основних принципах:

- наявність довгострокової програми науково-технічного розвитку країни;

- опора на великі корпорації в реалізації науково-технічної політики;
- стимулювання переважно прикладних досліджень і розробок;
- заохочення активних закупівель ліцензій за рубежем.

Механізм, за допомогою якого японська держава реалізувала свою інноваційну політику, базується на визначенні пріоритетного напрямку досліджень і оголошенні конкурсу на участь в реалізації програми, наданні корпораціям наукових лабораторій, залученні до досліджень провідних вчених і фахівців з університетів без надання істотної фінансової підтримки.

Основні ж витрати, зв'язані з проведенням НДДКР, колективно здійснюють корпорації-учасники. Результати досліджень і розробок, а також "ноу-хау" повідомляються всім зацікавленим компаніям. Хоча японський уряд не виділяє значних коштів на фінансування промислових НДДКР, так само як і не гарантує компаніям ринків збуту для нової продукції, він вживає протекціоністських заходів для захисту національного ринку на передових напрямках НТП, через що японські виробники наукомісткої продукції на внутрішньому ринку практично не відчувають тиску з боку іноземних конкурентів.

Пріоритетом державної політики останніх років став намір перетворити Японію з імпортера ліцензій в їх експортера. Зміна стратегії держави відображається і на стратегії провідних японських компаній: на зміну витисненню іноземних конкурентів з існуючих ринків за рахунок дешевини і високої якості приходить ще більш складна задача – самим формувати нові ринки, зберігаючи при цьому низькі ціни і високу якість нової продукції.

Державна інноваційна політика в європейських країнах

Незважаючи на розмаїтість управлінських структур, розходженнях в принципах макроекономічної політики, у тактичних цілях і т.п., існує багато загальних для західноєвропейських країн моментів. Державна науково-технічна концепція цих країн базується на стимулюванні великих

корпорацій, здатних конкурувати з провідними фірмами США і Японії. Їм надається лєвова частка державних коштів на промислові НДДКР.

На відміну від Японії і США, західноєвропейські національні державні органи виявили зацікавленість у результатах досліджень і розробок зі значним запізненням і не вживали заходів до поширення отриманої технології серед виробників. Тому західноєвропейський механізм управління інноваційним процесом часто називають "орієнтованим на технологію", маючи на увазі акцент на проведення досліджень і розробок, а не на їхнє промислове застосування.

Концентрація фінансових ресурсів на проведення НДДКР і "банку ідей" в руках невеликої групи найбільших корпорацій послабила стимули до підвищення ефективності досліджень і реалізації нових технологій у виробництві. Орієнтація державних НДДКР на "національних чемпіонів" привела до ослаблення конкурентної боротьби усередині галузей і загальмувала поширення передових технологій і розробок в інші галузі економіки. Результатом такої політики з'явилося явне відставання західноєвропейських виробників від передових корпорацій США і Японії.

Невтішні підсумки науково-технічної політики змусили урядові органи західноєвропейських країн шукати нові способи і механізми рішення проблеми скорочення технологічного розриву зі світовими лідерами НТП. На національному рівні були проведені деякі організаційні заходи. У Німеччині утворилося Федеральне міністерство по дослідженнях і техніці. У ряді інших країн відповідальність за реалізацію науково-технічної політики була покладена на міністерства торгівлі і промисловості. Держава сприяла пожвавленню венчурного бізнесу. Нарешті, більшість країн ЄС (за винятком Німеччини) значно послабили жорсткість антимонопольного законодавства, дозволивши науково-технічну кооперацію між компаніями.

Особливе значення в цій ситуації придбали різні форми взаємодії держави і бізнесу. Європейські країни дають різноманітні приклади такого

співробітництва: спільні інститути і лабораторії, кооперація вчених, розробка спільних програм і проектів, обмін інформаційними потоками і т.п.

Так, у Великобританії уряд Тетчер скасував державну монополію Британської технологічної групи на патентування і комерційне використання винаходів, створених ученими, чия робота фінансувалася із суспільних фондів. Англійські вчені одержали свободу в реалізації плодів досліджень і розробок, що на практиці означає ріст державної підтримки нововведень у приватному секторі. Однією з головних особливостей західноєвропейської науково-технічної політики в 80-90-і рр. стало державне регулювання великомасштабних програм на міжнародному (переважно європейському) рівні.

Серед країн ЄС за інтегральним інноваційним індексом SII інноваційними лідерами визнані Швейцарія, Фінляндія, Швеція, Данія і Німеччина, які конкурують з США і Японією. Середніх показників досягли такі країни, як Франція, Люксембург, Ірландія, Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Австрія, Норвегія, Італія і Ісландія. В цілому країни ЄС значно поступаються за зазначеним індексом США і Японії, окремим країнам потрібно 50 років, щоб досягти рівня інноваційних показників США і Японії [45].

Отже, державна інноваційна політика США має „ринковий” характер, побудована на тісній взаємодії державного і приватного сектору з домінуванням механізму венчурного фінансування.

Державна політика Японії орієнтована на підтримку великих корпорацій і протекціонізм на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Інноваційна політика в європейських країнах спрямована на підтримку крупних корпорацій, змінює свій акцент з підтримки розвитку технологій на стимулювання впровадження і розповсюдження інновацій.

2.2. Механізми стимулювання інноваційної діяльності: досвід застосування провідними країнами

Механізми стимулювання, передбачені в законах одних країн, досить часто повторюють аналогічні підходи в інших, вони динамічно видозмінюються і за масштабами, і за напрямками свого застосування в залежності від ступеня усвідомлення політичним керівництвом важливості інноваційних процесів для процвітання держави.

В даний час ЄС спрямовує на НДДКР у середньому 1,9% ВВП, у той час, як США – 2,64 %, Японія – 3,04% (у низці європейських країн цей показник вище – у Швеції 3,6%, Фінляндії 3,1%). У 2020 р. ЄС витратив на НДДКР в галузі медичних технологій, авіації, фармацевтики й інших наукомістких сфер 264 млрд. євро, а США – 388 млрд. євро. Якщо в США частка приватного сектора в загальних витратах на НДДКР складає 68,2 %, то в ЄС – 56,3%. Серйозно відстає ЄС і за показниками інноваційної активності, зокрема, за часткою у ВВП венчурного капіталу, капіталізації нових компаній, ринку інформаційних технологій, а також за питомою вагою нових продуктів на національних ринках. У 90-і роки послабшали позиції країн Західної Європи на світових ринках новітніх технологій. [39]

Радою Європи в Барселоні було встановлено за мету, що дозволить європейській економіці наздогнати за рівнем інноваційності економіки головних конкурентів – США та Японії, до 2030 року збільшити загальний рівень інвестицій у сферу НДДКР до 4% від ВВП, при цьому дві третини від цих витрат мають бути приватними.

У 90-ті роки уряди провідних країн посилили увагу до проблем інновацій, розглядаючи їх як важливий фактор конкурентноздатності. У прийнятих спеціальних програмах розвитку нововведень передбачалися як прямі, так і непрямі інструменти стимулювання інноваційної діяльності фірм.

2.2.1. Використання прямих методів стимулювання.

До числа прямих мір можна віднести зниження “ціни” капіталу (використання загальних систем субсидування або пільгового оподатковування НДДКР), а також полегшення доступу до нього (розвиток венчурного капіталу, фондових ринків). На відміну від США в Західній Європі більше поширення одержали низькопроцентні позики як засіб стимулювання інноваційної діяльності в промисловості. Лібералізація фінансових ринків у 90-х роках дала можливість залучити нетрадиційні джерела фінансування, як інституціональні (пенсійні фонди), так і приватних осіб (“ділових ангелів”), зацікавлених у прямому інвестуванні свого капіталу в перспективні підприємства. У результаті значно виріс обсяг венчурного фінансування.

Діючими засобами державної фінансової політики стимулювання інноваційного бізнесу в зарубіжних країнах є реалізація державних цільових кредитних програм, гарантування позик, надання субсидій і дотацій на цілі науково-технічного розвитку.

У 1982 році Федеральний уряд США з метою активізації дослідницьких і проектних робіт у границях усієї країни прийняв рішення про створення програми інновацій і досліджень малого бізнесу (ПІДМБ). Відповідно цій програмі всі державні відомства, що мають науково-дослідний бюджет понад 100 млн. дол., повинні виділяти на власну програму 1,25% цих асигнувань по напрямках ПІДМБ. У рамках цієї програми за 1982–1992 роки було субсидовано понад 3 млрд. дол. на реалізацію 18 824 проектів. У масштабах усієї країни в 1991 році на дослідницькі і проектні роботи було витрачено 102,2 млрд. дол., з них 8,6% (8,8 млрд. дол.) освоєні в секторі малих підприємств [28].

На сьогоднішній день, інноваційна політика в Сполучених Штатах активно сприяє розвитку новітніх технологій та підтримці інноваційних

підприємств. Ця політика включає в себе ряд ініціатив, таких як фінансування наукових досліджень і розробок, підтримка стартапів через різні програми та стипендії, а також створення інфраструктури для цифрового розвитку.

Ключовою частиною інноваційної політики в США є співпраця між урядовими органами, академічними установами та приватним сектором. Це сприяє створенню сприятливого середовища для виникнення та розвитку нових технологій та інновацій, що сприяють економічному зростанню та конкурентоспроможності країни на світовому рівні.

Зокрема, важливими напрямками інноваційної політики в США є підтримка досліджень у галузях штучного інтелекту, біотехнологій, зелених технологій і цифрової трансформації. Така активна підтримка інновацій сприяє розвитку нових продуктів та послуг, які мають значущий вплив на економіку та суспільство в цілому.

У Канаді федеральна програма розвитку стратегічних технологій пропонує фінансування в галузі інформаційної технології, нових промислових матеріалів і біотехніки, за рахунок програми по мікроелектроніці і розробки систем підприємствам відшкодовується до 50% їхніх витрат на НДДКР.

У Великобританії діє система конкурсної державної підтримки найважливіших інвестиційних проектів вартістю не менше ніж 0,5 млн. ф.ст. Максимальний розмір допомоги може складати половину вартості проекту. Можливо також одержання субсидій по "списку інноваційної допомоги".

Ефективною формою фінансової допомоги інноваційному бізнесу в розвинених країнах є гарантування державою позик.

Зокрема, адміністрація малого бізнесу (АМБ) США 90% усієї фінансової допомоги надає у формі гарантованих позик. Вона має право гарантувати до 90% суми позики, однак не більш ніж 500 тис. дол.

Середній розмір гарантованих позик складає 175 тис. дол., а термін – біля восьми років (з фінансуванням капітального будівництва – до 20 років).

У США зменшуються гарантії по кредитах, що видає АМБ. Наприклад, якщо на початку 80-х років гарантували позики на суму до 3,4 млрд. дол., то наприкінці 80-х – до 1,1 млрд. Значна частина гарантованих позик не повертається, тому уряд США втрачає щорічно 300 – 400 млн. дол. по гарантованих кредитах. Крім того, нині в США гарантії надають вибірково:

- на будівництво нових підприємств;
- на розширення і модернізацію ефективних фірм;
- на виконання федеральних законів.

У Німеччині у 1948 році створений Банк кредитних гарантій для керування коштами, що надійшли за планом Маршалла на відновлення Європи. Сьогодні цей банк є одним з десяти провідних банків Німеччині і поєднує 24 регіональні установи. За час існування ця система надала малим і середнім підприємствам понад 200 тис. гарантії на загальну суму 20 млрд. марок. Завдяки гарантіям було реалізовано комерційних кредитів, лізингових контрактів і венчурного фінансування на суму 24 млрд. марок [28].

Ще одним важливим методом фінансової допомоги держави є пільгове кредитування інноваційного підприємництва.

Наприклад, у Франції розповсюджені такі види пільгових позик, що повертаються у випадку успіху, і позики з пільговими відсотками.

У Німеччині малим підприємствам з федеративного бюджету і бюджету земель надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо у випадку освоєння високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств, регіональні кредити в рамках "програми відродження Європи". Кредити надають на сприятливих умовах. Розмір ставки переважно не перевищує 6%. Максимальний термін кредитування будівництва – 15 років, придбання устаткування – 10 років.

У Японії фінансова корпорація малого бізнесу на пільгових умовах надає довгострокові позики для розширення основного й оборотного капіталу. Крім того, держава (під заставу майна компанії) гарантує приватним банкам своєчасне погашення кредитів, що їх надають малим компаніям.

В другій половині 2010-х років уряди західноєвропейських країн прийняли ряд програм і заходів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності в регіоні. Ці програми включають в себе фінансову підтримку для досліджень та розробок, створення сприятливого середовища для стартапів, інвестиції в нові технології та зелену енергетику, а також розвиток цифрових інфраструктур.

Метою цих програм є підтримка інноваційного підприємництва, збільшення конкурентоспроможності регіону на світовому ринку та сприяння стійкому економічному зростанню. Заходи, прийняті урядами західноєвропейських країн, сприяють розвитку нових технологій, покращенню інфраструктури для інновацій та створенню сприятливого клімату для інвестицій у науку та технології.

У Франції в 1999 р. набрав чинності Закон про інновації, що передбачає комплекс заходів прямого і непрямого характеру, насамперед по лінії формування нового інноваційного бізнесу. Намічено підвищення мобільності наукового персоналу державних дослідницьких центрів і надання їм більшої волі в організації власних компаній і наданні консультацій приватним промисловим фірмам; посилення зв'язків між університетами і промисловістю з метою розвитку малого інноваційного бізнесу; зміна податкового режиму для інноваційних компаній і спрощення процедури створення високотехнологічного бізнесу.

У ряді зарубіжних країн держава не тільки створює відповідне правове середовище для стимулювання венчурних інвестицій у високотехнологічній сфері, але і бере безпосередню участь у різноманітних схемах змішаного бюджетно-приватного фінансування

розвитку венчурного бізнесу. При цьому держава виступає нарівні з приватними інвесторами, визнаючи для себе можливість ризику втрати інвестицій. З погляду управління державна присутність у структурах змішаного венчурного фінансування проявляється в делегуванні представника держави в Ради Директорів або Консультативні Ради.

С точки зору прямої державної участі в розвитку венчурного бізнесу в останні роки спостерігаються наступні тенденції:

- підсилюється пряма державна участь у розвитку венчурного бізнесу, особливо в тих країнах, що на початку 90-х р.р. помітно відставали від країн-лідерів (приклади – Німеччина, Ізраїль, Фінляндія).

- при державній участі створюється інфраструктура фондів для стимулювання розвитку венчурного фінансування.

- найбільш успішні венчурні програми фінансуються урядом, але керуються професіоналами з приватного сектора. Практика показала, що хоча уряд і повинний контролювати й оцінювати результати функціонування таких програм, його участь у прийнятті інвестиційних рішень повинне бути мінімальним [18].

Стимулювання розвитку організаційних структур інноваційної інфраструктури.

Завдяки ефективній державній політиці організаційні структури, що орієнтовані на стимулювання інноваційних процесів, в першу чергу, забезпечення промислового впровадження нових науково-технічних розробок, мають різноманітні форми та національні особливості функціонування, масштаби та завдання [12, 13, 17, 31, 34, 39].

Всі ці організації можна згрупувати у чотири групи: інкубатори бізнесу, інноваційні центри, центри інноваційного бізнесу (інкубатори бізнесу); наукові, дослідницькі, технологічні парки (технопарки); бізнеси-парки, промислові парки; технополіси.

Інкубатор бізнесу – це організація, що вирішує задачі підтримки малих, новостворених фірм і починаючих підприємців. Вони надають

починаючим підприємцям приміщення на пільгових умовах, а також весь набір необхідних послуг.

Інкубатори бізнесу можна розділити на два основних види: інкубатори наукомісткого бізнесу й інкубатори низько – і нетехнологічних фірм. Якщо для Європи характерні інкубатори першого виду, то для США – другого.

Інкубатор бізнесу може бути автономним, тобто самостійною господарською організацією з правами юридичної особи, чи діяти в складі технопарку (у цьому випадку він може називатися “інкубатором технологій”). У будь-якому випадку інкубатор бізнесу може надавати весь комплекс послуг для виконання робіт зі становлення і розвитку малих, знову створених і фірм, що знаходяться на ранній стадії розвитку.

Автономно діючі інкубатори, як правило, орієнтуються на підтримку нетехнологічного підприємництва і фірм звичайних технологій. Інкубатори бізнесу, що знаходяться в складі технопарку, орієнтовані на роботу в галузях високих технологій, підтримку малих починаючих інноваційних підприємств, малого інноваційного підприємництва в науково-технічній сфері.

Інкубатор технологій – це наукомістке підприємство, тісно зв'язане з університетом, науково-технологічним парком чи інноваційним центром, призначене для обслуговування малих інноваційних підприємств, “вирощування” нових фірм, надання їм допомоги у виживанні й успішній діяльності на ранній стадії їхнього розвитку, коли вони можуть здійснювати фатальні для них помилки.

У деяких випадках інкубатор технологій є інтегрованою частиною наукового парку (Великобританія), дослідницького парку (США), технопарку, науково-промислового парку (Китай). На початку 90-х років XX ст.. науково-технологічних інкубаторів налічувалося близько 200, а нині – вже понад 4000. Кількість їх у країнах з перехідною економікою

зростає кожного року. У Чеській республіці їх кількість досягла 50, в Угорщині – 45, а у Польщі – понад 90.

Інколи буває непросто провести межу, яка відокремлює інкубатор від технопарку, особливо коли йдеться про підтримку фірм високих технологій. Але різниця між ними є (і істотна), передусім, в обсягу діяльності, яка є більш широкою та багатогранною у технопарків.

У США можна знайти найрізноманітніші види інкубаторів. Це сільськогосподарські інкубатори, в яких малі фірми переробляють продукцію землеробства та скотарства, промислові інкубатори, що виробляють нескладну продукцію, та інкубатори фірм високих технологій. Треба сказати, що у більшості своїй інкубатори в США формуються за змішаною схемою.

Німецькі інноваційні центри відрізняються від наукових і технологічних парків тим, що вони не є частиною “оселених” у парку сервісних фірм і, отже, частиною послуг, що робляться парком. У той же час інноваційні центри призначені для встановлення тісних зв'язків між прилеглими університетами, дослідницькими центрами чи інститутами і підприємствами для підтримки розвитку фірм-клієнтів.

Технопарк становить сукупність центрів, кожен з яких реалізує спеціалізований набір інноваційних послуг. Це прийнятий у міжнародній термінології образ певного інтелектуального середовища, яке забезпечує швидке зростання високих технологій, малих підприємств, фірм, що об'єднує вчених, винахідників, інженерів, технологів, студентів, промисловців та підприємців, банкірів та інших заінтересованих осіб, і на решті – бізнес у галузі високих технологій, реалізація ідей у вигляді високотехнологічного продукту та швидке передання його на ринок науково-технічної продукції.

Перший технопарк був створений у США на базі Стенфордського університету (штат Каліфорнія) на початку 50-х років XX ст. Там починали свою діяльність такі відомі тепер фірми, як "Хьюлетт-Паккард", "Полароїд".

Цей технопарк дав життя знаменитій "Силіконовій долині". У 80-і роки у США технопарки почали з'являтися один за одним.

Слід також зазначити, що багато технопарків починалися з інкубатора бізнесу і усі вони розвивалися поступово, крок за кроком, при участі місцевих, регіональних, а також і національних органів влади і управління, при безустанній їхній підтримці з боку засновників, ділових і фінансових кіл, громадськості. Технопарк – ініціатива саме регіонального, стратегічного і довгострокового плану. За цей період дістали розвитку кілька різновидів технопаркових структур, які залежно від характеру та масштабу предметної діяльності технопарку поділяються на науково-дослідні, технологічні, грюндерські центри, а у макромасштабі – на технополіси (Японія).

Мережа технопарків у світі сьогодні налічує понад 900 одиниць, зокрема, в США – понад 350, в країнах Євросоюзу – 460, Китаї – понад 230, Індії – 64, Південної Кореї – 62, в Австралії – 73, Україні – 27 виявляє тенденцію до динамічного розвитку, що свідчить про проведення активної державної інноваційної політики в цих країнах, одним із пріоритетних заходів якої є розвиток інфраструктури підтримки інноваційних процесів.

В Європі технопарки з'явилися на початку 70-х років минулого століття. Одними з перших були "Дослідницький парк" Університету Херіот-Уатт в Единбурзі; науковий парк "Трініті-коледж" у Кембриджі; "Левенла-Нев" у Бельгії; "Софія-Антиполіс" у Ніцці та "Зона наукових та технічних нововведень і виробництва" у Греноблі. Вони повторили ранню модель технопарків США, особливість якої – наявність одного засновника, а основний вид діяльності – здавання землі в оренду власникам наукомістких фірм. 80-і роки продемонстрували досить швидке поширення ідеї технопарку за межі цих країн. Технопарки стали створюватися у Канаді, Сингапурі, Австралії, Бразилії, Індії, Малайзії, Китаї, Японії.

В Україні існують кілька відомих технопарків, які сприяють розвитку інноваційного підприємництва та науково-дослідницької роботи.

1. Технопарк "Київська політехніка" (KPI TechnoPark) – розташований на базі Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Цей технопарк спеціалізується на підтримці інноваційних технологій та стартапів.

2. IT-Парк "Unit.City" – це інноваційна еко-система у Києві, яка об'єднує інноваційні стартапи, технологічні компанії та різноманітні технологічні події.

3. Національний університет "Львівська політехніка" також має свій технопарк, який сприяє розвитку наукових досліджень та інноваційної діяльності.

4. Технопарк "ІнІТ" в Дніпрі є центром для інформаційних технологій і інноваційних проєктів. Він спеціалізується на розробці програмного забезпечення та IT-проєктах.

5. Технопарк "IT-Парк" в Харкові – це ще один важливий центр розвитку інформаційних технологій та інноваційних підприємств в Україні.

Ці технопарки є ключовими центрами для розвитку технологій, інноваційних стартапів та дослідницьких проєктів в Україні і грають важливу роль у створенні сприятливого середовища для інноваційного підприємництва в країні.

Спеціалізовані технологічні парки (СТП) не розвиваються у світі так масово, але забезпечують значні успіхи у поєднанні науки й техніки з виробництвом.

З невеликою площею для розміщення (50-200 га) і з орієнтацією на спеціалізоване спрямування розвитку даної країни вони легко створюються, можливість їх вдалого розвитку є великою, а ймовірність невдачі – малою порівняно із створенням технополісів.

"Багалор" (Індія) є відомим у всьому світі як один з найвдалиших СТП. "Багалор", з надзвичайною інфраструктурою для інформаційних технологій і командою кращих інженерів і програмістів, спеціалізується на

виробництві та обробці програм. Водночас в Європі існують інші СТП, наприклад, "Агрополіс" у Франції та деякі спеціалізовані медичні.

Бізнес-парки, промислові парки. Цими термінами позначаються структури, які нічого спільного не мають з інкубаторами і технопарками, з їхніми цілями і задачами. Бізнес-парк – це комплекс будівель, що розміщається не поблизу джерел інтелекту – університетів, а там, де є попит на дорогі площі з боку будь-яких фірм. Бізнес-парк – це торгівля нерухомістю в чистому виді. У бізнес-парках можна орендувати офісні, складські, виробничі площі високої якості, що по кишені тільки заможним бізнесменам.

У поняття технополіс фахівці з Франції, США, Японії вкладають, часом, зовсім різний зміст. У залежності від "національного костюма", технополіс виглядає то структурою, схожою на великий технопарк, то містом, то селом.

Термін "технополіс" виник у Франції. Науковий, дослідницький, технологічний парк у Франції називають "технополісом", що не зовсім точно відображає наявне в інших країнах розуміння цього терміна як організації комплексного характеру. Появу французьких технополісів пов'язують з французькою політикою децентралізації, що призвела до впливу наукових організацій з Парижа до провінції. Вищим пріоритетом французьких технополісів є передача технологій від наукових установ місцевим фірмам, а не підтримка малого і середнього бізнесу.

Програма технополісів у Японії, розроблена на початку 80-х років Міністерством зовнішньої торгівлі та промисловості (МЗТП), стала одним з ключових елементів стратегії регіонального розвитку країни в умовах переходу до наукомісткої структури промисловості, прискорення науково-технічного прогресу, софтизації та сервізації економіки. Японські технополіси включають не тільки наукові парки та дослідницькі центри, капітали і нові технології, але й нові житлові квартали, дороги, засоби зв'язку та комунікації.

Японські технополіси створилися у різних куточках країни (але за межами великих міських агломерацій) і стали опорними пунктами розвитку периферійних районів. Цікаво, що з початку МЗТП не планувало створення великої кількості технополісів, але інтерес до них у регіонах виявився настільки високим, що було прийняте рішення про розширення кола учасників програми. Дотепер кількість японських технополісів досягла 66.

На відміну від названих вище, американська концепція технополіса вважає його не структурою, яку необхідно будувати з цегли і цементу, а середовищем, що створюється протягом тривалого часу і є плодом еволюційного розвитку економіки, науки, культури, суспільства.

Технополіси – це сукупність технопарків, інкубаторів та інших, а також розгалужена інфраструктура, що підтримує наукову і виробничу діяльність. Технополіс – це місто, у якому “критична маса” освіти і культури, науки і техніки, наукомісткого бізнесу і венчурного капіталу породжує “ланцюгову реакцію” наукової і ділової активності міжнародного, глобального масштабу. Це місто видатних інноваційних здібностей, найвищого рівня життя, що як магніт притягує кращі уми з усіх куточків планети. Технополіси становлять великий сучасний науково-промисловий комплекс, що включає університет або інші ВНЗ, науково-дослідні інститути, а також житлові райони з культурною та рекреаційною інфраструктурою.

Фінансове забезпечення функціонування інноваційних структур має змішаний характер: державна підтримка, венчурне фінансування.

Висока доля прямої державної підтримки притаманна для європейських країн: у Великобританії – 62%, Німеччині – 78%, Франції – 74%, Нідерландах – 70%, Бельгії майже – 100%. Американська модель ґрунтується на переважному використанні механізму венчурного фінансування за рахунок інвестицій зацікавлених фірм, в першу чергу ТНК, університетів, різного роду фондів, а також кредитів банків [39].

Китайські технопарки мають численні пільги, зокрема, зниження ставки податку на прибуток до 15 % звільнення від митного збору при імпорті обладнання та приладів; звільнення від митного збору при імпорті сировини та матеріалів.

Держава відіграє значну роль у створенні змішаної приватно-державної інформаційної інфраструктури. У Німеччині, Данії, Нідерландах, Фінляндії найважливішими її складовими є організації по прикладних дослідженнях.

У Німеччині, наприклад, реалізацією запатентованих винаходів з 1995 р. займається Гамбурзький патентно-інноваційний центр, створений у 1986 р. місцевою торговельною палатою. З цією метою він укладає відповідні угоди з розташованими в цьому регіоні науковими установами і виступає як брокер в інтересах малого і середнього підприємництва. Центр співробітничав також із двома ведучими національними інформаційними мережами, через які комерційно значимі винаходи пропонуються зацікавленим особам усередині країни і за рубежом, відслідковуються виконання умов угод і виплата відповідних винагород.

Визначення пріоритетних напрямів досліджень та інноваційної діяльності.

Держава не тільки сприяє розширенню співробітництву фірм і дослідницьких установ, але за допомогою компаній визначає напрямки перспективного співробітництва в створенні конкурентоздатних інновацій [24]. Прикладом може служити механізм прогнозування – „технологічне передбачення” (Foresight). Його ціль – визначити області стратегічно важливих досліджень і технологій, здатних принести найбільш значні економічні і соціальні блага. Цей підхід використовується у Великобританії, Німеччині, Нідерландах, Угорщині, США, Японії й інших країн.

Створення ефективного інструментарію передбачення технологічних змін обумовлено наростанням масштабів світової економічної глобалізації,

новими суспільними потребами і потребами приватного сектора економіки, що вимагають прискорення технологічних змін, зменшення економічних ризиків, оптимального використання наявних фінансових ресурсів.

На національному рівні на технологічне передбачення покладається функція, пов'язана зі стратегічним моделюванням розвитку суспільства, визначенням технологій майбутнього.

Виділяють два підходи до технологічного передбачення: індустріальний і науковий. Наукова складова забезпечує довгострокову політику побудови майбутнього суспільства, а індустріальна - ринково орієнтовану і прискорену стратегію планування і розвитку.

До найбільш характерних програм технологічного передбачення належать:

– регіональні програми, на прикладі Регіональної програми ЄС – “Європа–2030”. Вона будується на стратегії перетворення Європи у наймогутніший континент і включає “мікросценарії”, розроблені із застосуванням методології технологічного передбачення 1) “Тріумфальний ринок” – на основі американської моделі технологічних інновацій, без орієнтації на традиційно високий для Європи рівень соціального захисту; 2) “Розмежована відповідальність” – на основі поступового розширення ЄС з розвитком економічних і суспільних відносин між країнами-сусідями; 3) “Турбулентне сусідство” – на основі відмежування країн-членів ЄС від східних сусідів, де панує нестабільність, високий рівень корупції). Бюджет програми ЄС - 463 млн. євро. За рахунок цих коштів вивчається досвід і створюється інформаційна програма інноваційної системи CORDIS, створені 86 інноваційних центрів (Relay Centres), що займаються трансфертом технології на європейському рівні програми технологічного передбачення Старого світу – на прикладі програми технологічного передбачення Великобританії, з орієнтацією на підвищення конкурентноздатності на світових ринках, визначення перспективних

технологій на найближчі 10-20 років і концентрації уваги дослідників на можливостях ринку технологій.

Програми технологічного передбачення постсоціалістичних країн (Національна програма технологічного передбачення Угорщини була розроблена з використанням досвіду Великобританії і Німеччини).

У 90-х роках у державній інноваційній політиці починає переважати кластерна філософія – уряди концентрують зусилля на підтримці існуючих кластерів і створенні нових мереж компаній, що раніше не контактували між собою. Держава при цьому не тільки сприяє формуванню кластерів, але і саме стає учасником мереж. Кластерні стратегії широко використовуються у Великобританії, Німеччині, Данії, Нідерландах, Фінляндії і ряді інших країн.

Наприклад, у Німеччині з 1995 р. діє програма створення біотехнологічних кластерів Bio Regio. У Великобританії уряд визначив райони навколо Единбурга, Оксфорда і Південно-Східної Англії як основні регіони розміщення біотехнологічних фірм. У Норвегії уряд стимулює співробітництво між фірмами в кластері “морське господарство”. У Фінляндії розвитий лісопромисловий кластер, куди входить виробництво деревини і деревних продуктів, папера, меблів, поліграфічного і зв'язаного з ним устаткування. Тісна взаємодія фірм даного кластера в поширенні знань забезпечує їм конкурентні переваги перед основними торговельними суперниками. По оцінці експертів, Фінляндія лідирує за рівнем як дослідницької, так і технологічної кооперації.

Важливу роль у створенні кластерів грають європейські програми науково-технічного співробітництва, зокрема, EUREKA і рамкова програма Framework programme. Вони зводять разом потенційних партнерів, які не змогли самотійно установити контакти на національному рівні.

2.2.2. Використання непрямих методів стимулювання.

Однак непрямим методам стимулювання віддається все більша перевага. Мова йде про заохочення співробітництва університетів і компаній, міжфірмову кооперацію, удосконалення систем охорони інтелектуальної власності, удосконалення інформаційного обслуговування й антимонопольного регулювання, розвиток сфери освіти, підготовку професійних кадрів та формування управлінських консультативних служб, шляхом збільшення мобільності робочої сили.

Так, у Німеччині уряд запропонував послабити жорстке імміграційне законодавство і дозволити видати “посвідчення на проживання” 20 тис. фахівців із країн – не членів ЄС, а також іноземцям – випускникам технічних вузів. У Великобританії обговорюється питання про “керовану” міграцію, що дозволила б залучати фахівців у сфери науки, новітніх технологій і підприємництва.

Найпоширенішими методами стимулювання інноваційної діяльності залишаються податкові і кредитні пільги, страхування інноваційних ризиків.

Значні пільгові умови для розвитку малого інноваційного бізнесу створені у Великобританії. Загальна ставка податку з корпорацій тут складає 35%, однак, якщо дохід підприємства складає не більш ніж 200 тис. фунтів стерлінгів у рік, то податок зменшується до 25%. Крім того, якщо оборот підприємства складає не більш ніж 47,5 тис. ф.ст. у рік, то воно не платить ПДВ (ставка 17,5%). У Великобританії такі фірми також звільнені від сплати податку на спадщину всього ділового майна компанії [28].

Система підтримки розвитку інноваційного підприємництва в економічно розвинених країнах охоплює також амортизаційні пільги, пільги по стимулюванню НДДКР, формування резервних фондів, податкові кредити.

Амортизаційні пільги – впливовий засіб стимулювання впровадження нововведень і відновлення основного капіталу.

Саме пільговий режим амортизаційних відрахувань дає можливість малим підприємствам Німеччини здійснювати інноваційний процес, модернізацію виробництва. На долю амортизаційних відрахувань приходить близько 66% усіх капіталовкладень, на реінвестицію доходів – 27%, а на зовнішні джерела фінансування – 7%. З метою стимулювання малого бізнесу в Німеччині діє особлива амортизаційна ставка в розмірі 20% витрат на придбання рухомого майна. Крім того, у Німеччині є спеціальні норми амортизаційних відрахувань, що застосовують до всіх інвестицій, спрямованих на створення нових робочих місць, охорону навколишнього середовища, випуск технічно передової продукції експортних поставок. Вкладені кошти списують протягом трьох років: у перший рік амортизується 50% основного капіталу, у другий – 30%, у третій – 20% [28].

У розвинених країнах на найвищому рівні усвідомлюють залежність ступеня інноваційності розвитку економіки від обсягів витрат на НДДКР та застосовують різноманітні податкові пільги по стимулюванню НДДКР.

Найбільш часто застосовуваною формою особливого оподаткування витрат на НДДКР є податковий кредит, при якому або відсоток витрат фірми на НДДКР, або відсоток додатково (наприклад, у порівнянні з минулим роком) витрачених засобів на НДДКР можуть безпосередньо вираховувати з заборгованості фірми по податку. Ціль особливого оподаткування витрат на НДДКР полягає в тому, щоб шляхом зниження фактичних граничних витрат на НДДКР активізувати приватні зусилля в цій області.

В Австрії, Бельгії, Норвегії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Португалії, США, Угорщині – запроваджені податкові знижки, обсяг яких визначається як певний відсоток від обсягу витрат підприємства на НДДКР у поточному році. При цьому в Угорщині така норма складає 200%, в Австрії

оподаткований прибуток підприємства додатково зменшується ще на 35% від обсягу витрат на НДДКР, що перевищують середній рівень цих витрат за попередні 3 роки (для останніх ставка складає – 25%). У США застосовують спеціальні податкові стимули посилення співробітництва фірм з університетами. Американським фірмам надане право вираховувати з податку на прибуток до 20% їхніх витрат на фінансування фундаментальних наукових досліджень в університетах.

У Канаді, Великобританії, Ірландії, Туреччині запроваджено податковий кредит, обсяг якого також залежить від обсягів витрат підприємства на НДДКР. Якщо у Великій Британії цей показник визначається як відсоток від витрат річних підприємства на НДДКР і складає 150% для малих і середніх підприємств та 100% – для великих (в Ірландії – 20%, Канаді – 10–25%), то в Туреччині сплата 20% річного прибутку підприємства, якщо ця сума не перевищує річні витрати на НДДКР, переноситься на 3 роки без нарахування відсотків. У Франції оподатковуваний прибуток підприємства зменшується на 50% приросту витрат на НДДКР до середнього рівня аналогічних витрат за попередні два роки – тобто державою стимулюється виключно приріст зазначених витрат. Підприємство, що не має прибутку у поточному році, не може скористатися даним механізмом. Тому в таких країнах, як Австрія, Франція, Португалія, Канада, США, дозволяється переносити податковий кредит на декілька років. Особливо це вигідно для новостворених підприємств, які ще не вийшли на стадію окупності, однак здійснюють інвестиції у НДДКР.

У Японії, Франції, Великобританії, Італії, Швеції, Кореї податкове законодавство передбачає можливість стовідсоткового відрахування з оподаткованого податком доходу сум, що йдуть на фінансування поточних витрат по НДДКР і інвестицій на устаткування для НДДКР. В Австралії 150% витрат на НДДКР можуть вираховувати з оподаткованого податком доходу.

У США до 1986 року застосовували інвестиційний податковий кредит. З 1962 по 1986 рік фірми мали право вираховувати з податку на прибуток до 10% витрат на нове обладнання. У Японії промислові компанії мають право на зменшення податку на прибуток на суму, що дорівнює 7% інвестицій у передову техніку і технологію. У Канаді аналогічна знижка коливається від 7 до 20% інвестицій у передову техніку.

Важливим інструментом стимулювання інноваційної діяльності є відрахування в резервні фонди. Фірми у Швеції мають право вкладати до 50% прибутку в резервні фонди майбутніх інвестицій, що звільнені від оподатковування. Кошти цих фондів зберігаються у виді безвідсоткових вкладів у Національному банку Швеції, вони можуть використовуватися для придбання устаткування, фінансування наукових досліджень і розробок, а також будівництва.

Високу інновативність корпорацій Німеччини при високих ставках податку з нерозподіленого прибутку пояснюють значними пільгами і, зокрема, формуванням за рахунок прибутку численних не оподатковуваних податками резервних фондів.

У 90-і роки в державній інноваційній політиці західноєвропейських країн великого значення набуває стимулювання як науково-дослідної, так і технологічної кооперації. Держава при цьому виступає як брокер між сферою НДДКР і фірмами. У Великобританії, Бельгії, Данії, Португалії, Німеччині створені різні центри по кооперації університетів і промисловості, міждисциплінарні центри, інноваційні центри по передачі нової технології малому і середньому бізнесу. Як правило, вони діють на регіональній основі. Заслужовує на увагу досвід роботи Французького Національного інноваційного агентства ANVAR, що виступає одночасно і як венчурних фонд, і як посередник у пошуку іноземних інвесторів для французьких підприємств. ANVAR має розгалужену мережу своїх представництв у регіонах (загалом 25). Загальне число працівників близько 1000 осіб, дві третини з них працюють в регіонах. Регіональні

представництва приймають 97% рішень про фінансування проектів, представлених на розгляд до ANVAR. Річний бюджет ANVAR складає приблизно 474 мільйонів євро, і формується з державних кредитів (дві третини) та власних коштів (одна третина) компанії. За період 2020-2021 рр. через посередництво ANVAR було впроваджено більше ніж 4200 проектів. У 2022 році відбулося створення OSEO в результаті злиття ANVAR та Банку розвитку BDPME та SOFARIS. Нова агенція OSEO відповідно до Плану інновацій 2030 року стане головною французькою державною структурою в сфері інновацій, яка буде відповідати за управління і реалізацію заходів, що вживаються урядом для просування інновацій [45].

Захист інтелектуальної власності – ключовий момент інноваційної діяльності, оскільки дає можливість компаніям діставати прибуток від нововведень. Стан такого захисту, насамперед патентної системи, може, як стимулювати, так і стримувати цю діяльність. В даний час патентна система охоплює всі стадії розробки нового продукту, що йдуть слідом за фундаментальними дослідженнями, включаючи і маркетинг. Вона є основою для координації приватних дослідницьких проектів, тому що містить кошовну інформацію про потенційні успіхи або реальні перспективи тих або інших досліджень, що дозволяє конкуруючим фірмам розподіляти ресурси більш раціонально.

У 90-х роках діяльність ЄС по захисту інтелектуальної власності активізувалася. Поштовхом до цього послужили, зокрема, результати аналізу, проведеного за замовленням Європейського патентного відомства, стану інноваційної активності і патентної охорони в Західній Європі, США і Японії (на ці країни приходить близько 85% усіх поданих у світі патентних заявок). Обстеження показало, що показник кількості тріадних (потрійних) патентів (Triad patents) на 1 млн. жителів (поданих на той самий винахід у Європейському патентному відомстві, патентних відомствах США і Японії) у 2020 році по ЄС-25 поступався США і Японії

(відповідно 22,3; 53,6; 92,6). Проте по кількості цих патентів лідерами є Швейцарія (110,8), Фінляндія (94,5), Швеція (91,4), Німеччина (70,3). Кількість патентів на 1 млн. жителів, отриманих при патентуванні в США (USPTO patents), у 2010 році була такою: США – 301,4, Японія – 273,9, Швейцарія – 188,3, Швеція – 187,4, Німеччина – 137,2, Люксембург – 96,3. Відстає Західна Європа від США та Японії у сфері інформаційної технології, де спостерігається найбільша активність патентування. Разом з тим європейські компанії займають сильні позиції в області хімії і фармацевтики, формуючи там десяткові лідерів [45].

Європейська патентна організація, заклопотана тим, що більшість отриманих у Європі патентів належить американським і японським фірмам, у 1995 р. опублікувала документ, що визначає умови, необхідні для більш активного використання патентної системи з метою посилення інноваційного потенціалу і конкурентноздатності західноєвропейської промисловості. Мова йшла про гармонізації загальноєвропейської патентної системи для зниження дублювання і розширення допомоги малим і середнім фірмам; забезпеченні недорогої патентної охорони, що відповідає нестаткам заявників, включаючи зниження патентних зборів; популяризації і полегшенні доступу до патентної інформації.

В наступні роки ряд країн прийняв відповідні програми. Так, у 1998 р. Франція розробила державний план стимулювання патентування винаходів вітчизняними фірмами. Його ціль – скоротити диспропорції між кількістю національних і іноземних заявників шляхом удосконалювання патентної системи, зниження патентних зборів, мита і надання допомоги своїм компаніям при здійсненні патентної процедури.

Нові інформаційні технології викликали необхідність забезпечення правової безпеки інтелектуальної власності і якості інформації в Інтернеті, оскільки з ростом його комерційного використання різко зросло число справ, зв'язаних з порушенням авторських прав. Європейська комісія наприкінці 1999 р. розробила міжнародну хартію, що послужила основою

для угоди між країнами щодо регулювання комерційної діяльності в Інтернеті. В даний час уряду США, Японії і країн ЄС підсилюють співробітництво в області удосконалювання охорони інтелектуальної власності в Інтернеті.

В останні роки в Західній Європі особлива увага приділяється розвитку конкуренції як головному факторові прискорення інноваційної діяльності.

Одна з основних задач державної політики по стимулюванню підприємницької ініціативи – обмеження несумлінної конкуренції. У рамках ЄС заборонені угоди, що обмежують або контролюють виробництво, ринки, технічне розвиток, інвестиції (це не поширюється на окремі типи угод про науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи). Протиправним вважається також зловживання пануючим положенням на ринку (відповідно до європейської практики пануюче положення припускає захоплення однієї зі сторін більш 80% відповідного ринку).

Деякі країни ЄС мають власні закони про несумлінну конкуренцію, що, однак, не можуть суперечити європейському законодавству.

У Великобританії, наприклад, у 2000 р. набрав сили новий антитрестовський закон про конкуренцію, що вперше забороняє антиконкурентні угоди і зловживання пануючим положенням на ринку (за цим законом позиція підприємства може бути визнана домінуючою, якщо воно захопило більш 40% ринку, тобто поріг домінування знижений). До неприпустимих дій відносяться обмеження виробництва, збуту, нових технічних розробок, інвестицій, установлення фіксованих цін, роздгнутв ринків.

Наприкінці 2000 р. Європейська комісія посилила процедуру одержання дозволів на угоди по злиттю і поглинанню компаній. Регулювальні органи можуть схвалити злиття фірм за умови, що ті попередньо знайдуть покупця на бізнес, що будуть змушені продати, щоб не стати монополістами в даному секторі.

Нестача стимулів до інновацій у приватного бізнесу – одна з основних причин відставання Західної Європи в області розробки новітньої технології. Саме тому уряди західноєвропейських країн в останні роки надають великого значення підвищенню ролі середовища, у якій діють фірми. Очікується, що створення єдиного валютного ринку, формування єдиного науково-технічного простору, уніфікація податкових систем, посилення процесів дерегуляції і приватизації будуть сприяти росту інноваційної активності західноєвропейських компаній. Удосконалювання непрямих методів стимулювання нововведень покликано допомогти їм відновити загублені позиції в конкурентній боротьбі з японськими й американськими фірмами.

Ефективність системи державної підтримки інноваційної діяльності у значній мірі залежить від рівня її збалансованості. Як результат високоефективної державної політики в даній сфері можна привести приклад США, Японії, Фінляндії, Швеції, Швейцарії і Німеччині, що є світовими інноваційними лідерами. В середньому країни ЄС не поступаються, а по таких показниках, як підготовка дипломованих фахівців, фінансування університетських досліджень та розробок за рахунок бізнес-сектору, випереджають США та Японію. Проте, США та Японія випереджають у щорічному прирості видатків на дослідження та розробки, та експорті високотехнологічної продукції. Ефективність інноваційних систем країн та їх ранжування відповідно до [45] наведено у додатку 1. Вони істотно відрізняються між собою по акцентах, розставлених на конкретні форми державної підтримки науково-технічній та інноваційної діяльності. Загальною закономірністю представляється той факт, що в країнах, де велика частка прямого фінансування, низка роль податкових пільг.

Аналізуючи політику стимулювання інноваційних процесів в зарубіжних країнах, можна констатувати наступне.

Зміст і структура системи мір державної підтримки обумовлені, у першу чергу, національними особливостями й управлінською культурою конкретною країн. Попри те, що механізми стимулювання, передбачені у законодавстві різних країн, досить часто повторюють аналогічні підходи в інших, вибір форм підтримки інновацій залежить від національних пріоритетів. Ці форми динамічно змінюються і за масштабами і за напрямками в залежності від ступеня усвідомлення політичним керівництвом важливості інноваційних процесів для процвітання держави.

Особливою рисою інноваційної політики США є побудова її на тісній взаємодії державного і приватного сектору з домінуванням механізму венчурного фінансування.

Державна політика Японії орієнтована на підтримку великих корпорацій і протекціонізм на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Інноваційна політика в європейських країнах спрямована на підтримку великих корпорацій, змінює свій акцент з підтримки розвитку технологій на стимулювання впровадження і розповсюдження інновацій.

Загальною тенденцією інноваційного розвитку зарубіжних країн з розвинутою інноваційною структурою є перенесення акцентів на непрямі методи стимулювання.

Ступінь збалансованості системи стимулюючих заходів впливає на рівень їхньої ефективності. Вплив стимулюючих факторів ефективний там, де державна підтримка носить системний характер і виявляється в сукупності різних форм впливу.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні

Україна приділяє велику увагу підтримці інноваційних процесів шляхом прийняття низки нормативних актів. Перелік цих актів включає понад 25 суттєвих нормативних актів, зокрема 18 законів України, які стосуються різних аспектів інноваційної діяльності в Україні.

Перший важливий нормативний акт, що ліг в основу інноваційної політики, був прийнятий ще у 1991 році і називається "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності." Цей закон заклав основи державної політики у науково-технічній галузі, визначив основні завдання та механізми формування та реалізації цієї політики.

Важливими нормативними актами стали закони, спрямовані на охорону інтелектуальної власності, які сприяли формуванню ринку інновацій та трансферу технологій. Крім того, закони "Про науково-технічну інформацію" та "Про наукову і науково-технічну експертизу" забезпечили інфраструктурну базу для інноваційної діяльності.

Базовим Законом стала "Про наукову і науково-технічну діяльність," прийнятий в 1998 році, який визначив основні напрями державної політики в цій галузі. Далі, в 2002 році, був прийнятий Закон "Про інноваційну діяльність," в якому акцент був зроблений на методології проектного управління інноваційними процесами та визначено організаційні механізми та механізми фінансової підтримки інноваційних проектів. Закон також передбачав пільгове оподаткування для інноваційних підприємств.

Зазначені пільги включають:

1. Пільги по податку на прибуток, дозволяють залишати 50% податку на прибуток, одержаного від інноваційних проектів, в розпорядженні платника податків для фінансування інноваційної та науково-технічної діяльності.

2. Пільги по земельному податку, встановлюють ставку на 50% менше для інноваційних підприємств порівняно зі стандартною ставкою оподаткування.

3. Пільги по податку на додану вартість, дозволяють залишати 50% ПДВ, отриманого від операцій, пов'язаних з інноваційними проектами, для фінансування інноваційної та науково-технічної діяльності.

Також встановлено пільги щодо мита для інноваційних підприємств, що імпортують обладнання та матеріали для виконання інноваційних проектів.

Незважаючи на існування цих законів і пільгових умов для інноваційних підприємств, реалізація пільг часто обмежується через ряд проблем та бар'єрів, включаючи відсутність ефективних механізмів контролю та обліку, бюрократичні обмеження та відсутність фінансових ресурсів. Більш ефективна реалізація цих законів та положень є ключовим завданням для подальшого розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Разом з тим, Закон України „Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” приніс позитивні результати та цінний досвід щодо використання механізмів сприяння інноваційної діяльності. Цей закон визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків, перелік яких на кінець 2020 року складався з 17 технопарків: "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", "Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона", "Інститут монокристалів", "Вуглемаш", "Інститут технічної теплофізики", "Київська політехніка",

"Інтелектуальні інформаційні технології", "Укрінфотех", "Агротехнопарк", "Еко-Україна", "Наукові і навчальні прилади", "Текстиль", "Ресурси Донбасу", "Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій" (УМБІЦЕНТ), "Яворів".

Положення цього закону, які поширювалися на технологічні парки, їх учасників, дочірні і спільні підприємства, що виконують проекти технологічних парків за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків, передбачали такі пільги:

1. Пільги по податку на додану вартість та з прибутку: суми податків зараховують на спеціальні рахунки та використовують виключно на наукову та науково-технічну діяльність, розвиток власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз. (ст. 4)

2. Технологічні парки, їх учасники, дочірні та спільні підприємства звільняються від сплати збору до Державного інноваційного фонду (ст. 4)

3. Митні пільги: сировина, матеріали, устаткування, обладнання, комплектуючі та інші товари, які не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам та міжнародним стандартам, при ввезенні в Україну для використання технологічними парками, їх учасниками, дочірніми та спільними підприємствами при виконанні у встановленому цим Законом порядку проектів технологічних парків звільняються від сплати ввізного мита та податку на додану вартість (ст.6).

І хоча статтею 8 Держава гарантувала стабільність встановленого спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків на весь строк, визначений цим Законом, спеціальний режим був скасований у березні 2005 р.

Така ситуація не могла не позначитися на стані інноваційної діяльності в Україні.

Протягом останніх років не відбувається істотних позитивних зрушень в структурі промислового виробництва, яка в ході змін 90-х років, втратила значну частину виробництв нових технологічних укладів і на сьогодні не відповідає критеріям розвинутих країн. Ступінь фізичного зносу основних засобів у промисловості і наукових установах сягнув позначки 60 % і продовжує зростати разом із старінням наукових кадрів. Організація науково-технічної інфраструктури, фінансового забезпечення не спрямовується для виконання великих інноваційно-інвестиційних проектів.

Якщо у 2000-2001 рр. відновлення економічного зростання супроводжувалося певним пожвавленням у сфері інноваційної діяльності, то з 2002 р. частка промислових підприємств, які здійснюють технологічні інновації, невпинно скорочується. За 9 місяців 2005 р. інноваційні роботи у промисловості, спрямовані на технологічне оновлення продукції та виробничих процесів, виконували 1012 підприємства, що на 3,3% менш ніж у відповідному періоді попереднього року. Їх частка в загальній кількості промислових підприємств склала 10,3 %.

На жаль, наступне відновлення спаду свідчить про те, що в Україні так і не відновилося дієвих ланцюгів, які б забезпечили зв'язок науки, технологій та виробництва, підживлюючи тим самим провадження інновацій.

Характерною рисою минулого року було збільшення питомої ваги власних коштів підприємств в загальних обсягах фінансування інноваційної діяльності. Так, у 2022 р. основним джерелом фінансування технологічних інновацій були власні кошти підприємств, частка яких у загальному обсязі фінансування інноваційних робіт становила 77,3%, що на 7 % більше ніж у 2021р. Обсяг фінансування інноваційних робіт в 2022 р. за рахунок коштів державного бюджету зменшився майже на 40% і становив 63,4 млн.грн. (у 2021р. – 93,0 млн.грн.). При цьому, його частка складала лише 1,4% проти 3,0% у 2021р.

За даними Держкомстату, за 2023 р. лише на одному з шести підприємств частка інноваційної продукції в загальному обсягу промислової продукції становила понад 50 %, в той час як на кожному другому – до 10 %. Загалом понад 90 % промислових підприємств взагалі не здійснюють інновацій. Слід відзначити, що падіння інноваційної активності підприємств не демонструє кореляції з динамікою інвестиційних процесів та відбувалося синхронно з інвестиційним “бумом”, що свідчить про слабку інноваційну спрямованість інвестицій.

У 2022 році кількість промислових підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, зменшилася до 1359 підприємств, що складало 13,7 % їхньої загальної кількості, порівняно з 1496 (15,1%) у попередньому році. У 2022 році кількість інноваційно активних підприємств становила 1012 (10,3 %), в той час як за аналогічний період 2021 року – 1047 (11,1%).

При цьому спад інноваційної активності спостерігається як в добувній так і в обробній промисловості. В межах останньої позитивні зрушення відбувалися в легкій промисловості; целюлозно-паперовій, поліграфічній промисловості та видавничій справі; виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення.

Проте в більшості провідних галузей обробної промисловості відбувалося зниження інноваційної активності. Зокрема, в харчовій промисловості та переробленні сільськогосподарських продуктів; виробництві деревини та виробів з неї; хімічній та нафтохімічній промисловості; виробництві інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів) (з 10,2 % до 8,5 %); металургії та обробленні металу (з 12,5 % до 11,3 %); машинобудуванні (з 20,4 % до 20,1 %).

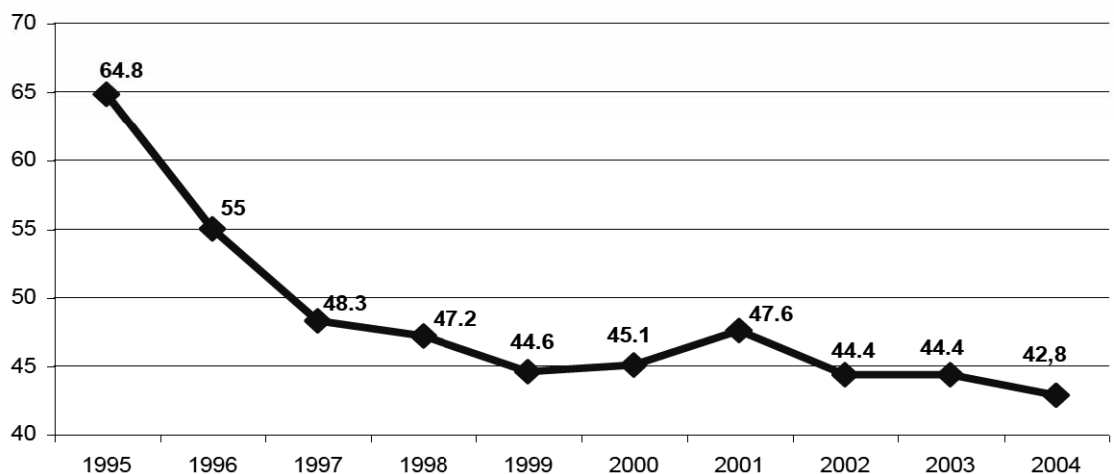
Кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації, є ще нижчою. Так, якщо в 2021 році впроваджували інновації 1120 промислових підприємств (11,5 % до загальної кількості), в 2022 році – лише 958 (10,0 %), а за підсумками 2023 року – 771 (7,9) [32].

Низька інноваційна активність промислових підприємств призводить до обмеженої частки інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції промисловості. Хоча машинобудування залишається галуззю з найвищою часткою інноваційної продукції, слід відзначити, що цей показник в порівнянні з аналогічним періодом минулого року дещо зменшився, що є характерною тенденцією. (з 18,8 до 18,1 %).

Підставою для деякого оптимізму може стати збільшення на 18,4 % кількості освоєних нових технологічних процесів - ця тенденція триває вже декілька років. Проте потенціал такого оновлення використовується недостатнім чином. В той же час, кількість найменувань освоєних нових видів продукції зменшилася на 17,2 %, що узгоджується з тенденцією до сповільнення інноваційних процесів та свідчить про неефективність зв'язку „технологія-виробництво”.

Тенденції в інноваційній активності віддзеркалюють негативні

Рис.3 Чисельність винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, тис. осіб

тенденції у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності.

За даними Держкомстату чисельність винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, постійно скорочується.

Показовою рисою занепаду національної системи державної підтримки інноваційної діяльності та охорони інтелектуальної власності є той факт, що у 2022р. знизилась творча активність на підприємствах України. Так, загальна кількість заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі та промислові зразки), поданих до Державного департаменту інтелектуальної власності України зменшилась порівняно з 2021р. на 8,7%. Кількість заявок на видачу охоронних документів, поданих до патентних відомств іноземних держав зменшилася порівняно з 2021р. на 9,2%. Слід однак зазначити, що кількість використаних у виробництві винаходів, корисних моделей та промислових зразків зросла на 22,5% проти 2021 року, у тому числі винаходів – на 14,8%, промислових зразків – на 9,8%, корисних моделей – у 3,2 раза. [32]

Отже, підсумки інноваційної діяльності українських підприємств дають підстави зробити висновок про подальше поглиблення стагнації в інноваційній сфері, нехтування в державній політиці потребами формування технологічних основ економіки, заснованої на знаннях, закріплення технологічного відставання України від розвинених держав світу.

3.2. Основні проблеми інноваційного розвитку України

Становище, яке спостерігається в інноваційній сфері України, засвідчує неефективність державного впливу та існування суттєвих проблем з формування інноваційної моделі розвитку України, які консервують розрив між розвитком виробництва, з одного боку, та динамікою процесів в науково-технічній сфері, з іншого, стають на заваді концентрації централізованого та децентралізованого фінансування на завданнях інноваційного розвитку економіки.

– Недостатній рівень державної фінансової підтримки інноваційного розвитку економіки

В останні роки, пошук ефективного механізму фінансування інноваційного розвитку в Україні став однією з найважливіших проблем на всіх етапах розробки інноваційного законодавства. У 1998 році прийнято Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність", який встановив амбіційну норму бюджетного фінансування наукових досліджень на рівні 1,7–2,5% ВВП. Ця норма відповідає рівню асигнувань в економічно розвинутих країнах. Зазначеним законом передбачалось, що бюджетне фінансування розподіляється через базове та програмно-цільове фінансування.

На жаль, фактично частка бюджетних видатків на науку у відсотках ВВП не тільки не зросла, а навіть продовжила зменшуватися. У 2015 році вона знову спала до рівня 1998 року, складаючи лише 0,31% ВВП. Останнім часом ця частка становить близько 0,4% ВВП.

За таких умов недостатнє фінансування наукових досліджень та інноваційних проектів обмежує потенціал розвитку інноваційної економіки в Україні. Зміцнення бюджетного фінансування інноваційних і наукових ініціатив залишається важливою завданням для подолання цієї проблеми та створення сприятливого середовища для інновацій у країні. Задіяний механізм цільового надання пільг для виконання інноваційних та інвестиційних проектів в технологічних парках виявився дієвим: в 2000–2001 роках обсяг реалізованої інноваційної продукції технопарків становив 176 млн.грн., в 2012 році – 607 млн.грн., в 2018 році – 1284 млн.грн., за 2021 рік – понад 1787 млн.грн. Ці результати стали помітними на фоні загальних обсягів реалізації інноваційної продукції в промисловості та наблизилися до рівня 9%. Але цей процес, як зазначалося вище, був загальмований скасуванням пільг у березні 2005 р. Аргументами на користь скасування пільгового режиму для технопарків стали непрозорість фінансової діяльності деяких учасників цих структур, недотримання ними фінансової дисципліни та діяльність поза межами, встановленими законом.

Недоліком національного регулювання розвитку інноваційної сфери є той факт, що воно, на відміну від законодавства більшості країн світу, не тільки не сприяє розширенню джерел фінансування інноваційного розвитку, але також гальмує залучення небюджетних коштів і не дозволяє створювати спеціальні фонди, включаючи відомчі, для фінансування інноваційних проектів. Ця ситуація в першу чергу перешкоджає стимулюванню створення та розвитку високотехнологічних виробництв у країні.

За розрахунками науковців, майже 70% коштів на науково-технічні розробки припадає в Україні на IV і тільки 23% – на V технологічний уклад; 60% інноваційних витрат – на IV технологічний уклад, 30% – на III, а на V – лише 8,6%; 75% інвестицій спрямовується у III уклад і лише 20% і 4,5% – у IV і V технологічні уклади, відповідно [25].

Таким чином, негативні процеси в загальній структурі виробництва впливають на деградацію технологічної структури існуючих підприємств. Ці негативні тенденції могли б бути змінені за допомогою потенційно важливого інструменту підтримки – Української державної інноваційної компанії (далі – УДІК), яка є єдиною державною небанківською фінансово-кредитною установою з розгалуженою мережею регіональних відділень та значними активами. Проте, на жаль, УДІК не виконує функції фінансової підтримки інноваційної діяльності, а також не залучає вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку національної економіки.

В основному діяльність УДІК спрямована на повернення позик та кредитів, наданих у попередні роки, та на здійснення кредитування та фінансування проектів, більша частина з яких не підтверджена експертизою як інноваційні, та на придбання засобів виробництва для передачі їх у фінансовий лізинг.

Постановою Кабінету Міністрів України від 18.08.05 № 757 УДІК було віднесено до сфери управління Мінпромполітики, яке Указом Президента України від 19.07.05 № 1120/2005 визначено спеціально

уповноваженим органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної інноваційної політики у сфері промисловості.

Одночасно треба зауважити, що обмежені, а точніше, вкрай недостатні бюджетні фінансові ресурси, спрямовуються (фактично розпорошуються) на велику кількість пріоритетних напрямів, що визначені Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 року 433-IV. Результатом цього є невизначеність головних пріоритетів, що повинні орієнтувати на розвиток V та VI технологічних укладів, та, відповідно, неможливість концентрації та ефективного використання бюджетних коштів.

З 2005 р. почала фінансуватися Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій, яка затверджена Законом України "Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій". Однак відносно незначний рівень видатків, передбачених Державним бюджетом на виконання завдань цієї програми, а також механізм спрямування бюджетних коштів на інші програми, свідчить про те, що вона поки не належить до головних механізмів державної підтримки та забезпечення інноваційного розвитку України [8].

Аналіз виконання інших державних науково-технічних програм свідчить про те, що більшість із затверджених сьогодні програм залишаються без фінансового забезпечення і не виконуються, або виконуються дуже повільно, наслідком чого є моральне старіння науково-технічних розробок та марнування бюджетних коштів.

Неефективному використанню прямої державної фінансової підтримки додає негативний вплив наявності великої кількості розпорядників бюджетних коштів, наслідком чого є неконтрольованість та неузгодженість їх витрачання.

Таким чином, при відносно низькому рівні фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності фактично відсутній механізм оцінки ефективності використання бюджетних коштів [32].

– Недосконалість та нестабільність нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності.

Одним з вагомих факторів, що негативно впливає на інноваційний клімат в країні, головним елементом якого є стабільне законодавство, є відсутність спадкоємності та обов'язковості виконання положень законодавства в інноваційній сфері. Протягом останніх років в інноваційній сфері набула поширення практика ігнорування законодавства, або призупинення дії статей законів, які стосувалися фінансування інноваційної діяльності. Це значною мірою нівелювало позитивний потенціал напрацьованої нормативної бази. Недосконалість останньої назвали в ході вищезгаданого опитування серед найвагоміших факторів, які перешкоджають здійсненню інновацій, 37,7 % підприємців.

Недосконалість національного інноваційного законодавства обумовлена тим, що на процес його формування впливала відсутність затвердженої Верховною Радою інноваційної стратегії (відповідно до п. 5 ст. 85 Конституції України) та плану її реалізації. Стратегія розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р. № 176-р, не стала головним програмним документом країни. Конкретного плану заходів щодо її реалізації, так само як і системи кількісних та якісних показників щодо запровадження інноваційної моделі, не було визначено парламентом. Таким чином, не маючи обов'язкового характеру для виконання, Стратегія не стала носієм визначених державних цілей та пріоритетів та не обумовила системності у формуванні державної інноваційної політики.

– Неадекватність затверджених пріоритетів інноваційної діяльності потребам економічного розвитку

У інноваційних системах країн ринкової економіки обов'язковим елементом проведення узгодженої довгострокової інноваційної політики в умовах конкуренції є визначення системи державних пріоритетів інноваційної діяльності. Наявність таких пріоритетів є орієнтиром для концентрації національних ресурсів на напрямках технологічного прориву, проведення за участю держави досліджень і розробок, доведення їх до подальшого комерційного використання.

Хоча формально така система в Україні вже створена, проте її конкретне наповнення не відповідає ні вимогам перспективного розвитку, ані потребам захисту ринків вітчизняних виробників. Неефективність системи пріоритетів набуває стратегічного значення, оскільки блокує узгодження науково-технічної, бюджетно-фінансової, грошово-кредитної, промислової та зовнішнь-торговельної політики.

До того ж, визначення пріоритетів інноваційної діяльності в законодавстві України не підкріплюється забезпеченням необхідними фінансовими, матеріальними, людськими ресурсами. Визначення пріоритетів інноваційної діяльності носить явно лобістський характер, не направлено на формування постіндустріального суспільства. Такій підхід до формування пріоритетів можливий лише завдяки тому, що в Україні до цього часу не створено належної системи науково-технологічного прогнозування, хоча країна має необхідний для цього кадровий потенціал і методологічне забезпечення.

Застосування програмно-цільового методу для реалізації обраних пріоритетів формально існує, але його використання є неефективним та потребує суттєвого вдосконалення: розроблено та затверджено законами і нормативно-правовими актами уряду сотні державних програм, що не мають відповідного ресурсного забезпечення, в деяких випадках вони мають дублювання.

Відсутність ефективної державної системи управління інноваційним розвитком економіки. Ефективність діяльності державного апарату з

вирішення завдань інноваційного розвитку економіки в значній мірі обумовлюється чітким формулюванням та взаємоузгодженим розподілом функцій органів державної влади.

На жаль, визначення функції та завдань державних органів не мають ознак системності та максимальної спрямованості на стимулювання інноваційної активності в економіці.

– Відсутність стимулювання створення корпоративних структур, адекватних головним вимогам інноваційного розвитку.

В країнах розвиненої ринкової економіки наукові дослідження та розробки часто інтегруються в інноваційні проекти, що спрямовані на комерціалізацію. Такі проекти в основному фінансуються та розробляються в межах великих корпорацій. Це стосується різних секторів економіки, включаючи інформаційні технології, фармацевтику, авіацію, автомобільну промисловість, енергетику та інші.

Такі корпорації можуть мати власні дослідницькі та розробницькі підрозділи або співпрацювати з університетами та науковими установами для створення інноваційних продуктів, технологій та послуг. Вони володіють значними ресурсами, які використовуються для фінансування наукових досліджень, закупівлі нових технологій та розвитку нових ринків.

Окрема частина наукового та конструкторського потенціалу може функціонувати як невеликі інноваційні структури, які працюють самостійно, але зазвичай є вузькоспеціалізованими та спеціалізуються на певних аспектах наукових досліджень і розробок. Ці структури часто співпрацюють з великими корпораціями, виконуючи підрядні функції або створюючи інноваційні продукти та технології для подальшої інтеграції в корпоративні проекти.

Залучення великих корпорацій як замовників для наукових досліджень і розробок може стати важливим стимулом для розвитку інноваційного потенціалу країни та сприяти швидкій комерціалізації

наукових досягнень. Безпосередні зв'язки між наукою та промисловістю сприяють впровадженню нових інновацій та сприяють економічному розвитку.

У відміну від зазначених країн, переважна частина галузевої науки в Україні виявилася за межами корпоративних структур і, відповідно, за межами відтворювальних механізмів фінансування. В процесі ліквідації галузевих міністерств та поширення механізмів корпоратизації, відбулося руйнування навіть тих механізмів організаційної взаємодії галузевої науки та виробництва, які успішно зарекомендували себе в умовах адміністративної системи – науково-виробничих та виробничих об'єднань. Крім того, з боку великого бізнесу проявилось фактичне відторгнення наукового потенціалу, оскільки діяльність цього сектору тривалий час значною мірою була спрямована на короткочасові та напівтіньові схеми обігу коштів. Навіть при наявності Закону України "Про фінансово-промислові групи," прийнятого ще в 1995 році, який міг би сприяти формуванню великих корпоративних структур, він фактично не діє.

Ринок венчурного капіталу в Україні є незбалансованим. На ньому практично відсутні класичні венчурні фонди, орієнтовані на фінансування інноваційних проектів, що знаходяться на початкових стадіях. Типові для економічно розвинутих країн принципи відбору переважно високотехнологічних підприємств для інвестицій практично не діють в Україні оскільки:

- інвестиції венчурних фондів спрямовуються в такі сектори економіки, які можуть дати швидкі гарантовані прибутки (будівельна, харчова, текстильна промисловість, роздрібна торгівля). При цьому високотехнологічні пріоритетні напрямки залишаються поза увагою зазначених фондів.

- перевага віддається вкладенню коштів у сформовані підприємства, спроможні зайняти провідне положення на ринку.

В Україні розвиток малого інноваційного бізнесу поки що знаходиться на початковому етапі формування. Зазвичай, малий бізнес у країні активно займається торговельними операціями, і через несприятливі умови для інновацій, його роль у інноваційних процесах залишається менш важливою, ніж у більш розвинених країнах.

Таким чином, швидке формування основ законодавчого забезпечення не прискорило інноваційний розвиток України, і не стало перепорою для входження інноваційної сфери у стан перманентної кризи, в якій вона перебуває й досі, незважаючи на понад 5 років невпинного економічного зростання. Між тим, не зважаючи на непослідовну та несистемну з боку держави інноваційну політику, у вітчизняній економіці вже формуються, поки що здебільшого потенційні, передумови, які дозволяють говорити про зростання попиту на інноваційну продукцію.

– Зростаючий завдяки постійному збільшенню доходів населення споживчий попит супроводжується приростом попиту на складну наукомістку продукцію.

– Посилення конкурентного тиску на внутрішньому і зовнішньому ринках поступово підштовхує підприємства до розуміння важливості інноваційної переорієнтації виробництва.

– Все більш активна участь українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках пред'являє додаткові жорсткі вимоги до їх інноваційної адекватності.

– Відбувається поступове зростання бюджетного фінансування потреб науково-технічного розвитку.

– Значною є частка іноземних замовлень українським науковцям на виконання досліджень, в тому числі з боку США та країн Євросоюзу, що є свідченням збереження потенціалу фундаментальної науки.

Це обумовлює оптимістичні прогнози щодо перспектив інноваційного розвитку в Україні та, водночас, спонукає до здійснення інтегральної державної політики, спрямованої на створення сприятливих

умов для реалізації вищезазначених передумов. Держава має взяти на себе відповідальність за стан інноваційної сфери країни, здійснити аналіз помилок, яких було припущено в попередні роки, вивчити успішний досвід інших країн, розробити та впровадити державний механізм активізації інвестиційно-інноваційних процесів в економіці України.

3.3. Напрями вдосконалення державної політики стимулювання інноваційної діяльності

Удосконалення методів підтримки інноваційної діяльності в Україні, спрямоване на ефективне поєднання прямих та опосередкованих заходів державного впливу, повинно базуватися на розробці національної стратегії, орієнтованої на створення інноваційної моделі розвитку. Визначення такої національної стратегії визнається ключовим кроком у формуванні державної інноваційної політики.

Однією з основних мет цієї інноваційної моделі є встановлення зв'язних ланцюгів між науковими дослідженнями, технологічними розробками та виробництвом, які відповідають сучасним вимогам ринкової економіки. Таким чином, створення сприятливих умов для використання інновацій підприємствами стає ключовим інструментом стимулювання інноваційного розвитку економіки. Цей децентралізований підхід до "попиту на інновації" сприяє створенню єдиної національної інноваційної системи, в рамках якої забезпечується координація фінансування науково-технічних та інноваційних проектів за рахунок державного бюджету та корпоративного сектору.

Національна стратегія, спрямована на створення інноваційної моделі розвитку, повинна об'єднувати наступні аспекти:

1. Проведення безпосередніх заходів національного та регіонального рівнів, які фінансуються з державного бюджету, і спрямовані на поліпшення якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного

потенціалу, інтенсифікацію засвоєння наукових знань і нових технологій, розвиток людського капіталу.

2. Здійснення інноваційної та інвестиційної діяльності суб'єктами національної економіки в конкурентному середовищі, що призводить до збільшення пропозиції інноваційних продуктів, технологій та знань.

3. Збільшення попиту суб'єктів національної економіки та громадян на інноваційні продукти, технології і знання.

4. Створення сприятливих умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та повсякденний життя населення.

Для досягнення органічного поєднання державної політики та активності незалежних економічних суб'єктів, які, діючи відповідно до власних економічних інтересів та стратегічних орієнтирів, об'єктивно сприяють розвитку інноваційної діяльності в Україні, необхідно в структурі науково-технічної та інноваційної політики держави здійснити зрушення на користь збільшення питомої ваги засобів непрямого стимулювання інноваційної діяльності.

Головними завданнями інноваційної політики має бути забезпечення збалансованої взаємодії між науковим, технічним та виробничим потенціалом, розробка та впровадження механізмів активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій у всіх галузях національної економіки. Для досягнення цих цілей важливо звернути увагу на такі аспекти:

1. Впровадження цільової державної промислової та інвестиційної політики, спрямованої на стимулювання нововведень як пріоритетного компонента загальної стратегії соціально-економічного розвитку країни та конкурентних стратегій підприємств.

2. Створення сприятливих інституційних умов для інноваційної діяльності, включаючи правове забезпечення інноваційної діяльності підприємств, впровадження ефективних пільгових режимів для проведення

інноваційних проектів та удосконалення механізмів фінансування інноваційної діяльності.

3. Збільшення сукупного попиту на інноваційні продукти, поліпшення інфраструктури ринків з метою підвищення частки наукомістких продуктів у особистому та виробничому споживанні.

4. Сприяння реалізації вітчизняними підприємствами стратегії активного входження на зовнішні ринки, підтримка конкурентної конкуренції на внутрішньому ринку та стимулювання підприємств до інноваційної діяльності.

5. Підтримка конверсії та диверсифікації потужностей оборонно-промислового комплексу, використання науково-технологічного потенціалу для прискорення розвитку наукомістких та високотехнологічних галузей.

6. Розширення співпраці між малими та середніми підприємствами та великими корпоративними структурами, розвиток науково-виробничої кооперації, венчурного бізнесу та промислово-фінансової інтеграції, включаючи міжнародний рівень.

7. Інтеграція виробництва, фінансів, науки та освіти для сприяння високотехнологічному розвитку національної економіки.

8. Розвиток людського капіталу як основи подальшого постіндустріального суспільства.

9. Зміцнення інтеграції України в світовий науково-технологічний простір, розширення міжнародного співробітництва на державному та корпоративному рівнях у сфері науки, техніки та інновацій.

Стратегія створення інноваційної моделі розвитку в Україні передбачає впровадження комплексу заходів у податковій, бюджетній, грошово-кредитній та інституційній сферах. Насправді, це не окрема стратегія інноваційного розвитку, а скоріше підходить до надання інноваційної спрямованості усім напрямкам економічної стратегії, яка розробляється та реалізується в країні.

Це означає, що інноваційний розвиток має бути вбудованим у всі сфери економічної політики і вимагає врахування інноваційних аспектів у податковій системі, бюджетному процесі, грошово-кредитній політиці та управлінських інститутах.

Ця інтеграція інноваційних підходів у всі сфери діяльності сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку інновацій та сприяє посиленню інноваційного потенціалу країни.

Цей підхід передбачає взаємодію між владними органами, підприємствами та науковими установами для спільної розробки та реалізації інноваційних проектів, а також створення умов для прискорення інноваційного розвитку національної економіки.

Пріоритети використання механізмів державної підтримки

Пряма державна підтримка інноваційних процесів має бути спрямована в першу чергу на:

- запровадження оновленого механізму державних замовлень на інноваційну продукцію, в рамках державних науково-технічних та інноваційних програм, а також інноваційних та інвестиційних проектів, що спрямовані на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційного розвитку, забезпечивши належну експертизу щодо інноваційності цих програм і проектів, та з використанням механізму спільного державно-приватного фінансування; особливо важливе значення має започаткування розроблення та реалізації на засадах кооперації масштабних інвестиційно-інноваційних проектів, спрямованих на виробництво високотехнологічних видів техніки та продукції кінцевого споживання, що носить характер базисних нововведень;

- визнання головної ролі в системі державних науково-технічних та інноваційних програм Загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій;

- розроблення та запровадження у практику механізмів державної експертизи та оцінки ризику масштабних інновацій;

- створення механізму довгострокового технологічного прогнозування, що орієнтована на конкретні макротехнології та види виробництв, продукції, послуг;

- формування системи стратегічного маркетингу ринків технологій, послуг, товарів із застосуванням методології технологічного передбачення;

- формування та виконання на рівнях центрального і місцевих бюджетів інноваційних програм, спрямованих на розвиток комунальних інформаційних мереж (Інтернет-мереж тощо), впровадження інноваційних технологій енергозбереження та обліку ресурсовитрат, впровадження сучасних технічних засобів та методик в практику діяльності соціальної сфери (охорона здоров'я, освіта тощо) та інших, які заохочуватимуть придбання та використання сучасного інноваційного обладнання;

- спрямування коштів, отриманих від приватизації державного майна на фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, при виконанні ними зареєстрованих в установленому порядку інвестиційно-інноваційних проектів;

- надання суб'єктам інноваційної діяльності субсидії на суму повної або часткової компенсації відсоткової ставки за залученими ними в національній валюті банківськими довгостроковими кредитами для реалізації інноваційних проектів.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ефективність державної інноваційної політики залежить від збалансованості системи стимулюючих факторів. Неможливість забезпечення великої частки прямого фінансування інноваційної діяльності потребує перенесення акцентів в бік застосування непрямих методів стимулювання інноваційної діяльності. Створення сприятливих, і головне, стабільних умов інвестиційно-інноваційної діяльності стимулюватиме залучення недержавних коштів.

Механізм податкових, митних преференцій та амортизаційна політика щодо пріоритетних напрямів інноваційної діяльності має

виступити в ролі одного з важливих інструментів інвестиційного забезпечення засад інноваційної моделі розвитку в Україні. З метою запровадження зазначених стимулів для активізації інвестиційної та інноваційної діяльності є доцільним:

- внести зміни до Закону "Про оподаткування прибутку підприємств", передбачивши включення витрат на придбання, будівництво, реконструкцію, модернізацію, ремонт та інші поліпшення основних фондів та придбання нематеріальних активів, які підлягають амортизації, до складу валових витрат підприємства. Зважаючи на жахливий ступінь зносу основних фондів, який досяг в різних галузях промисловості 60 %, цей захід дасть можливість покращити становище. Вказане положення можливо запровадити на певний обмежений період, пов'язаний із становленням інвестиційно-інноваційної моделі розвитку (наприклад, до 2010 року), з поетапним впровадженням цієї норми, включивши до валових витрат на перших етапах видатки на інвестиції до основних фондів 4, або 3 і 4 груп, або визначивши додаткові критерії, наприклад, інвестиції у сфери, що забезпечують розвиток виробництв п'ятого і шостого технологічних укладів.

- звільнити від оподаткування прибуток від відчуження основних фондів або нематеріальних активів, що підлягають амортизації, в разі використання одержаного від цього відчуження прибутку на потреби реінвестування. Це має полегшити як виведення з дії застарілого морально, проте недоамортизованого обладнання, так і трансфер технологій і обладнання між великими і малими підприємствами, центром і регіонами тощо.

- передбачити введення поняття та застосування інноваційного податкового кредиту виконавцям інноваційних проектів. Це надасть можливість збільшення фінансових ресурсів для здійснення інноваційних проектів. Під цим видом кредиту треба розуміти зміну терміну виконання податкового зобов'язання, при якому суб'єктам господарювання з метою

надання підтримки в реалізації інноваційної діяльності надається можливість протягом визначеного терміну й у визначених межах зменшувати належні з нього податкові платежі з наступною одноразовою або поетапною сплатою суми кредиту і нарахованих відсотків. Надання цього кредиту є доцільним за умови відповідності певним додатковим критеріям, про які зазначалося вище. Як перший крок до введення такого виду кредиту можна розглядати внесення доповнення у поняття інвестиційного податкового кредиту в частині заміни або доповнення сфери його застосування: інноваційні програми та інноваційні проекти.

– передбачити можливість застосування прискореної амортизації основних фондів для суб'єктів підприємницької діяльності, які виконують інноваційні проекти.

– звільнити від сплати ввізного мита під час ввезення на митну територію України обладнання для проведення виключно науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, якщо аналогічне не виробляється в Україні.

Вагомим стимулюючим фактором переходу підприємств до нововведень є застосування до виробників неякісної, застарілої продукції та послуг, що не відповідають сучасним стандартам, таких мір, як введення великих штрафних санкцій, додаткових податків тощо, для примушування припинення виробництва такої продукції.

Активізація інноваційної діяльності в Україні у значній мірі залежить від удосконалення інституційних засад: реформуванні законодавчої бази щодо науково-технічної діяльності, чітке визначення функцій, повноважень і зобов'язань державних органів у цій сфері, створення і всебічної підтримки елементів інноваційної системи (технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори, венчурні фонди, "бізнес-ангели") тощо.

Залучення широкого прошарку малого бізнесу до інноваційних процесів в Україні має стати одним з головних чинників, що

характеризують інноваційний розвиток країни. Високий рівень чутливості процесів розвитку сектору малого підприємництва та реалізації його інноваційного потенціалу до створення полегшених умов доступу до ресурсів є основним мотивом винайдення та запровадження ефективних інституційних інструментів вирішення проблем ресурсного забезпечення малого підприємництва. Інтеграція малого підприємництва до інноваційної діяльності можлива за умови створення ефективних форм взаємодії з великими корпоративними структурами та науково-дослідними організаціями.

Як відзначалося вище, попри значну кількість законодавчих актів, які стосуються науково-технологічної та інноваційної сфери, цілісної системи законодавчого забезпечення цієї діяльності в Україні досі не створено. Закон “Про інноваційну діяльність”, що визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, хоча і був прийнятий п’ять років тому, немає низки підзаконних актів, які б могли врегулювати, зокрема, сферу експертизи інноваційних та інвестиційних проектів. Експертиза проектів занадто ускладнена, немає ефективних критеріїв і не гарантує якісного “відсівання” псевдоінноваційних пропозицій.

Система технологічного прогнозування та визначення пріоритетів науково-технологічної та інноваційної діяльності на державному рівні потребує суттєвого вдосконалення та державної підтримки.

Залишається не прийнятими ряд проектів законів: про державну підтримку розвитку високих технологій; про державне регулювання трансферу технологій, про введення в господарський обіг об’єктів інтелектуальної власності, створених за державні кошти, в яких необхідно відрегулювати порядок передачі українським і іноземним партнерам прав на використання вітчизняних винаходів і технологій, внесення їх у статутний фонд підприємств, що створюються. Потребує негайного розроблення та прийняття закон про загальні засади створення та

функціонування технологічних парків та інших структур (технополісів, бізнес-інкубаторів тощо), який мав би врахувати наявний позитивний і негативний досвід з цього питання та впорядкувати режим діяльності технопарків, а також закони про венчурне фінансування, про франчайзинг та інші.

Дуже важливим питанням є вдосконалення системи державного регулювання інноваційної сфери: оптимізація структури органів, визначення та розподіл їх функцій. Створений новий орган (Державне агентство з інвестицій та інновацій, що відповідно до Указу 30 грудня 2005 року №1873 визначено спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності) та надав нові функції існуючим органам.

Аналіз п'ятирічного розвитку національної інноваційної інфраструктури показує, що його розвиток помітно відбувався в бік розвитку мережі технопарків, особливістю яких є відсутність територіальної межі, компактного розташування та надзвичайна багатоманітність пріоритетних напрямків діяльності. Разом з тим, їх кількість та результати діяльності не можна порівняти з європейськими країнами. І хоча кількість технопарків та обсяги реалізації інноваційної продукції динамічно зростали, про що зазначалося вище, помітну роль відігравали лише три з них.

Інші елементи інноваційної інфраструктури – бізнес-інкубатори, бізнес-центри, регіональні фонди підтримки підприємництва не залишили помітного впливу на активізацію інноваційної діяльності в Україні, хоча їх кількість значно зросла за останні шість років і становить відповідно 73, 300, 149 [25].

Значний вплив на розвиток інноваційної діяльності має розвиток системи охорони інтелектуальної власності. Активність у поданні заявок залежить не тільки від інтелектуальних здібностей винахідників, наявності дієвих стимулів до цієї праці, рівня платоспроможності винахідника або

потенційного патентовласника, розвитку ринку об'єктів інтелектуальної власності, але й від “вагомості” охоронного документа, що видається державою, що в першу чергу визначається рівнем експертизи заявок.

Не зменшуючи вагомість факторів, що впливають на макрорівні на розвиток інноваційної діяльності, необхідно підкреслити необхідність вдосконалення системи стимулювання винахідницької діяльності шляхом встановлення мінімальної справедливої винагороди, а також матеріального і матеріального заохочення учасників цього процесу.

Досвід розвинених країн світу свідчить про те, що головними принципами стимулювання інтересу приватного сектора до процесу комерціалізації винаходів є прозорість прав власності щодо інтелектуальної власності, створеної за рахунок державних коштів, а також перенесення розпорядження об'єктами інтелектуальної власності з державного на локальний рівень управління. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази з питань охорони, захисту і використання результатів інтелектуальної діяльності, створених за рахунок коштів держави має базуватися на принципі закріплення прав на ці результати за організаціями-виконавцями з одночасним формуванням умов для комерціалізації. Доцільним є передбачити заходи впливу на організації, що не використовують результати своєї інтелектуальної діяльності. Для цього варто ввести поняття «ефективного власника», що накладає на організацію–власника обов'язок почати процес комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок державних коштів, протягом короткого терміну (наприклад, трьох років) з моменту їхнього створення. У протилежному випадку, є доцільним надання вільного доступу до таких об'єктів.

Ще одним важливим напрямом є вдосконалення методології ринкової оцінки інтелектуальної власності в структурі капіталу компаній.

Виходячи з вищезазначеного, першочерговими заходами, спрямованими вдосконалення інституційного забезпечення інноваційного розвитку є:

- упорядкування та вдосконалення законодавчої і нормативно-правової бази, що регламентує діяльність інноваційного підприємництва, та адаптація нормативно-правової бази до принципів та норм Європейського Союзу.

- розробка та прийняття Інноваційного кодексу України для систематизації нормативної бази: визначення правового, економічного та майнового статусу Національної та галузевих академій наук; визначення системи фінансування наукових досліджень в Україні; встановлення мінімальної частки ВВП (державного бюджету), що має спрямовуватись на фундаментальні та технологічні дослідження; визначення всіх елементів державної інноваційної системи: бізнес – інкубаторів, технопарків, технополісів, венчурних фондів, науково – дослідних організацій, промислових підприємств); встановлення правових та економічних основ їх існування, механізми взаємодії їх між собою та і іншими суб'єктами інноваційної діяльності; механізми захисту та передачі інтелектуальної власності; правові і економічні основи діяльності недержавних фондів підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності.

- формування інституційних механізмів фінансового забезпечення інноваційної діяльності, що може бути досягнуто шляхом фінансування інноваційних проектів суб'єктів підприємництва, зокрема малого бізнесу, через Українську державну інноваційну компанію, створення сприятливих умов розвитку венчурного капіталу та інституту місцевих інвестиційних компаній тощо;

- створення системи державних та галузевих фондів, зокрема, державного венчурного фонду, які б сприяли поліпшенню фінансування інноваційної діяльності. Ця система має включати: вже існуючий Фонд фундаментальних досліджень, який має за мету виявлення

найперспективніших напрямків у наукових дослідженнях та їх фінансове забезпечення за допомогою державних грантових програм; Фонд технологічних досліджень, який повинен підтримувати доведення успішних фундаментальних розробок до рівня ефективних технологій, працюючи через систему грантових програм та здійснення кредитування; єдиний державний орган, покликаний кредитувати впровадження у виробництво технологій, застосування яких є економічно вигідним.

- розробка та впровадження механізму фінансування зазначених фондів за рахунок частини коштів, отриманих від приватизації державного майна.

- залучення до венчурного фінансування нетрадиційних учасників інноваційної інфраструктури, таких як "бізнес-ангели".

- заохочення створення на конкурсній основі інноваційних та еко-інноваційних кластерів для вирішення конкретних інноваційних проблем;

- стимулювання масового створення об'єктів нефінансової інфраструктури інноваційної діяльності шляхом надання технологічним паркам стимулів інноваційної та інвестиційної діяльності, спрощення процедури створення нових технологічних парків, запровадження практики державної участі в акумулюванні початкового капіталу для новостворених технопаркових та інкубаційних структур;

- створення мережі регіональних інноваційних центрів, центрів трансферу технологій та посилення їх інформативної функції з питань специфіки регіональної підтримки та інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності, а також функції надання учасникам інноваційного процесу послуг щодо патентування, укладання ліцензійних угод, захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;

- створення центрів прокату сучасних приладів і обладнання та лізингу устаткування;

– державної підтримки процесів створення віртуальних інноваційних бізнес-інкубаторів і баз даних щодо ведення інноваційної підприємницької діяльності на базі мережі Інтернет;

– внесення змін до Закону «Про інноваційну діяльність» щодо спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади із забезпечення реалізації державної інноваційної політики у сфері промисловості та спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ в регіонах, які мають стати суб'єктами регулювання та стимулювання інноваційної діяльності;

– створення загальної інформаційної мережі, яка б містила систематизовану інформацію стосовно існуючих науково-технічних та інноваційних центрів, напрямків їх розробок та можливостей їх впровадження у виробництво;

– забезпечення функціонування системи науково-технічної інформації, зокрема, патентних бібліотек та загальнодоступних баз даних;

– організація регулярних конкурсів вітчизняних інновацій та венчурних виставок-ярмарок, що мають відігравати роль механізмів відбору найбільш перспективних вітчизняних інноваційних проектів;

– відновлення функціонування патентних підрозділів на виробництві, передусім в державному секторі; створення відповідних підрозділів в центральних органах державної влади, забезпечення широкого залучення вітчизняних громадських організацій, недержавних академій наук до виконання зазначених завдань.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного осмислення та практичного аналізу ролі державного стимулювання в інноваційній сфері було виокремлено значущі аспекти та отримано висновки, які відображають сутність та перспективи впливу на інноваційну діяльність.

1. Досліджено теоретичні засади обґрунтування необхідності впливу держави на інноваційні процеси як ключового фактора розвитку.

На підставі проведеного аналізу теоретичних аспектів, зроблено висновок, що інноваційні процеси відіграють ключову роль у розвитку економіки. Ґрунтовний аналіз необхідності втручання держави в ці процеси підтвердив, що державне регулювання стає визначальним фактором у формуванні інноваційного середовища.

Забезпечення високого рівня інноваційної активності передбачає ефективну взаємодію держави з різними галузями, підтримку наукових досліджень та створення сприятливого середовища для розвитку технологічних новацій. Ця перспектива визначає необхідність державного впливу на інноваційні процеси як стратегічно важливого елемента для досягнення сталого економічного прогресу.

2. Проведено порівняльний аналіз відомих міжнародних практик політики державного стимулювання інновацій. Виявлено, що різноманітність підходів до стимулювання інновацій в різних країнах відображає гнучкість та адаптивність таких стратегій до конкретних умов та потреб економіки.

Проведений аналіз підтвердив, що успішні програми стимулювання інновацій включають в себе комплексні заходи, спрямовані на підтримку наукових досліджень, розвиток технологічних кластерів та підтримку стартапів. Особлива увага приділяється партнерству між урядом, бізнесом та науково-дослідними установами.

Також важливим аспектом є реалізація ефективних механізмів фінансової підтримки та податкових пільг для інноваційних підприємств. Це допомагає створити сприятливий клімат для розвитку новаторських ідей та підвищує конкурентоспроможність національної економіки.

Отже, отримані результати свідчать про важливість системного та комплексного підходу до стимулювання інновацій та переконливо підтверджують актуальність впровадження подібних стратегій національними урядами для забезпечення сталого розвитку економічного сектору.

3. Проведено оцінку поточного стану та визначено тенденції інноваційної діяльності в національній економіці. Виявлено ключові аспекти, що визначають рівень розвитку та вплив інновацій на економічну динаміку країни.

Зазначено, що наявність розвинутої науково-дослідницької бази, науково-технічних кадрів та стійке фінансове забезпечення досліджень є важливими факторами, які сприяють інноваційній активності. Водночас, існуючі труднощі у впровадженні інновацій, обмежені ресурси та недостатня взаємодія між наукою та бізнесом є викликами, які потрібно враховувати для подальшого удосконалення інноваційного середовища.

Тенденції інноваційної діяльності вказують на посилення ролі стартапів, розвиток технологічних кластерів та рост інвестицій у високотехнологічні галузі. З цього випливає необхідність акцентування уваги на створенні умов для сталого росту інноваційної економіки, забезпеченні додаткових ресурсів для досліджень та розробок, а також розвитку інфраструктури для перетворення ідей у виробничі та соціальні блага.

Отримані результати визначають завдання перед національним урядом та бізнес-середовищем у забезпеченні ефективного використання потенціалу інновацій для сталого економічного зростання.

4. Проаналізовано загальний інноваційний клімат в Україні з урахуванням структурних та організаційних факторів, що впливають на інноваційні процеси. Визначено, що наявність спеціалізованих інноваційних підприємств та дослідницьких центрів створює певну базу для розвитку нововведень. Однак існуючі проблеми у координації та інтеграції цих структур потребують уваги для оптимізації інноваційної діяльності.

Організаційно визначено, що співпраця між наукою, бізнесом та владою є обмеженою. Запровадження ефективних механізмів сприяння взаємодії та обміну інформацією може значно покращити інноваційний процес. Водночас, існуючі уявлення про ризики та прийняття нестандартних рішень можуть гальмувати інноваційний розвиток.

Обґрунтовано необхідність комплексного підходу та реформ для створення сприятливого інноваційного середовища в Україні, яке стимулює та підтримує розвиток новаторських ідей та технологічних нововведень.

5. Вироблено рекомендації щодо удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Ці рекомендації орієнтовані на впровадження конкретних заходів у різних сферах, спрямованих на збільшення інноваційного потенціалу країни та забезпечення сталого розвитку інноваційного сектору. Перелік рекомендацій включає важливі аспекти, такі як:

1. Поступове збільшення обсягів прямої фінансової підтримки: Рекомендується збільшити обсяги фінансування відповідно до норм, встановлених національним законодавством, та відповідно до орієнтирів, що визначені для країн-членів ЄС стосовно пропорцій фінансування між державними та бізнес-інвестиціями. Це має відбуватися на пріоритетних напрямках науково-технічної та інноваційної діяльності, заснованих на базисних нововведеннях, та визначає конкретні макротехнології, види виробництва та продукції і послуг.

2. Стимулювання розвитку елементів інноваційної інфраструктури: Рекомендується активно підтримувати розвиток технопарків, бізнес-центрів, венчурних фондів та інших складових інноваційної інфраструктури.

3. Збільшення питомої ваги непрямих методів впливу: Рекомендується зосередити увагу на розвитку умов, сприяючих комерціалізації розробок, підвищенню попиту на інновації, дифузії інновацій та розвитку інноваційної культури суспільства, зменшуючи вагу прямих методів впливу.

4. Вдосконалення законодавства: Рекомендується вдосконалити законодавство щодо інноваційної діяльності, встановлюючи загальні засади створення та функціонування елементів національної інноваційної системи. Серед них можуть бути технопарки, венчурне фінансування, трансфер технологій тощо. Зокрема, рекомендується розглядати можливість створення Інноваційного кодексу для більш ефективного регулювання і сприяння інноваційному розвитку.

Ці кроки мають сприяти успішному розвитку інноваційного сектору в Україні, забезпечуючи стале зростання та конкурентоспроможність національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 року № 433-IV
2. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 року № 40-IV.
3. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. N 1560-XII
4. Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” від 16 липня 1999 року № 991-XIV.
5. Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 11 липня 2001 року № 2623 – III.
6. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 1.12.1998 р. № 284-XIV
7. Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу” від 10 лютого 1995 року № 51/95-ВР.
8. Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу” від 10 лютого 1995 року № 51/95-ВР.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2000 № 654 “Про утворення Української державної інноваційної компанії”
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.2000 № 979 „Питання Української державної інноваційної компанії”
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.09.2000 № 342-р “Про деякі питання Української державної інноваційної компанії”
12. Будкін В. та ін., Зони високих технологій: світовий досвід і реалії України В.Будкін, З.Петренко, Нгуєн Тхі Хань / Економіка України, 10, 2005

13. Галузева система прискореного інноваційного розвитку, Звіт НДР/ Інститут машин і систем, Харків, 2015. – 58 с.
14. Гаман М. Державна підтримка фінансування інновацій/ Економіка України, 8, 2010, с. 44-49
15. Гаман М. Механізми державної підтримки інноваційного розвитку економіки/ Вісник УАДУ, 2, 2019, с. 59-67
16. Гаман М. Особливості державного управління у сфері інноваційної діяльності/ Вісник УАДУ, 2, 2015, с. 158-166
17. Гуржій А. та ін. Перспективи розвитку системи технологічних парків в Україні, А. Гуржій В., Гусєв, М.Гончаренко / Вісник НАДУ, 4, 2018.
18. Дежина І.Г., Салтиков Б.Г. Удосконалення економічних механізмів державного регулювання комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок. Інститут економіки перехідного періоду – К.– 2018
19. Довгі хвилі: Науково-технічний прогрес та соціально-економічний розвиток / С.Ю. Глазьев, Г.І. Мікерін, П.М. Тесля та ін. – Наука, 2006. – 224с.
20. Ефективність державного управління/Монографія/ Кол. авторів: Бажал Ю.М., Кілієвич О.І, Мертенс О.В., Пятницький, В.Т., Романюк О.П., Юрчишин В.В., За заг. ред. І. Розпутенка. – К.:Вид-во “К.І.С.”, 2011, - 420 с.
21. Житенко О.Д. Ефективність стимулювання інновацій/Інновації, 3, 2014. URL: <http://stra.teg.ua/lenta/innovation/2032>
22. Інноваційний менеджмент. Підручник/За ред. С. Д. Ілленкової, - К.: Юніті, 2019 р.
23. Інноваційний менеджмент.Довідковий посібник, Під редакцією П. Н. Завліна, А. К. Казанцева, Л. Е. Мінделі / Центр досліджень та статистики науки, К, 2018

24. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К.: Знання України, 2012. – 326 с.
25. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації. Аналітична доповідь центру Разумкова/ Національна безпека і оборона, 7, 2020 с. 2 –25.
26. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності: навчальний посібник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2005. – 400 с. (Альма-матер)
27. Управління інноваціями: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Н. І. Чухрай, Л. С. Лісовська ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». — Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. — 280 с. : іл. — Режим доступу: . — Бібліогр.: с. 251—255 (50 назв). — ISBN 978-617-607-769-5.
28. Крупка М.І. Фінансові інструменти державного регулювання та підтримки інноваційної сфери. *Фінанси України*. №4. 2018. с. 77–84
29. Слюсак О. О., Огородніков Д. Д., Наконечний В. Л. Словник підприємця. — К.: РВПС України, НАН України, 2009. — 196 с.
30. Лапечук П. Підтримка інноваційної діяльності. Досвід економічно розвинутих держав та України. *Юридичний журнал*. №12. 2013. URL: <http://www.justinian.com.ua>
31. Мазур А.А. та ін Сучасні інноваційні структури та комерціалізація науки. А.А. Мазур, Г.С. Марінський, І.Б. Гагауз - Харків: Інститут монокристалів, 2000 – с.256.
32. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб./ Відп. за вип. І.В.Калачова; Держкомстат. -К.: Держкомстат України, 2005. – 317 с.
33. Kelly, P.; Kranzburg M. (1978). *Technological Innovation: A Critical Review of Current Knowledge*. San Francisco: San Francisco Press
34. Нгуєн Тхі Хань, Зони високих технологій: світовий досвід та його використання у В'єтнамі. *Економіка України*. №1. 2004

35. Godin, Benoît (2008). "Innovation: the History of a Category". Project on the Intellectual History of Innovation.
36. Перспективи інноваційного розвитку України. Збірник наукових статей, Аналітична доповідь. URL: <http://redhat9.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/index.htm>, 2003
37. Пропозиції до проекту інноваційної моделі структурної перебудови економіки та механізму її запровадження. URL: <http://www.me.gov.ua>
38. Aghion, Philippe; Tirole, Jean (2022). "Opening the black box of innovation". *European Economic Review*. 38 (3–4): 701–710. doi:10.1016/0014-2921(94)90105-8
39. Семиноженко В.П. Україна: шлях до постіндустріальної цивілізації. Збірник статей і виступів. Константа. Харків. 2005. 359 с.
40. Федулова Л., Пашута М., Розвиток національної інноваційної системи України. *Економіка України* № 4, 2005 р., С. 35–47
41. Wong, Stanley Kam Sing (2012). "The role of management involvement in innovation". *Management Decision*. 51 (4): 709–729. doi:10.1108/00251741311326527
42. Edward Huizenga (University of Amsterdam, the Netherlands & Benthurst & Co, The Netherlands) (2014). *The Knowledge Enterprise Innovation Lessons from Industry Leaders* (2nd Edition) Available at: <http://www.worldscientific.com/worldscibooks/10.1142/p964>
43. Griffin, Ricky. 2011. *Fundamentals of management*. New York: Cengage Learning.
44. Maier D, Verjel, A, Bercovici A, Maier A, (2017) - Innovation Management System - a Necessity for Business Performance, Proceedings of 29th International-Business-Information-Management-Association Conference, Vienna, Austria, May 3–04, 2017
45. European Trend Chart on Innovation, European innovation scoreboard 2005. URL: <http://trendchart.cordis.lu/>

ДОДАТКИ

Додаток 1

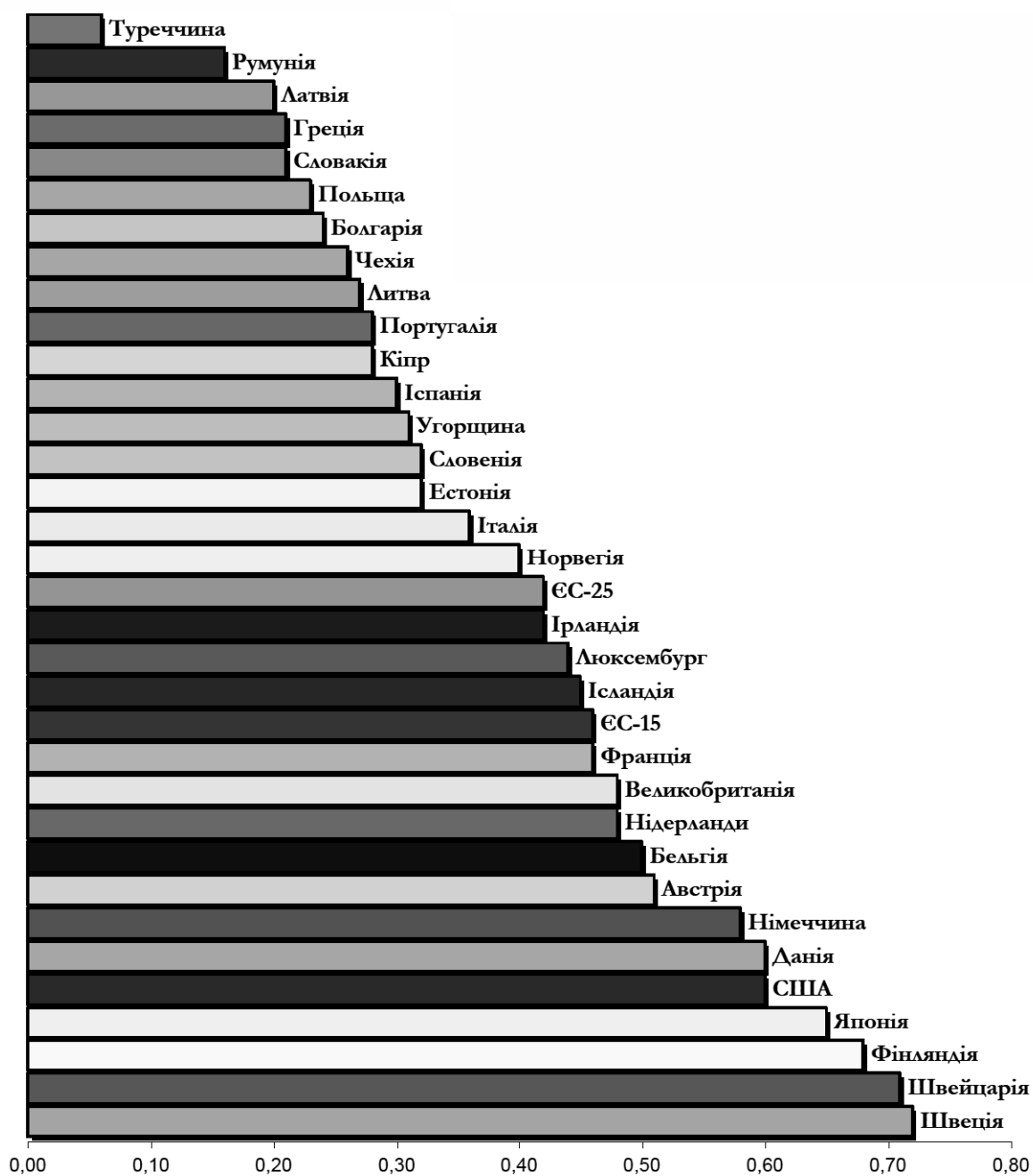
Табл. 1

**Ранжування країн за ефективністю інновацій, інтегральним
інноваційним індексом SII відповідно до EUROPEAN INNOVATION
SCOREBOARD 2005 [45]**

Скор. позн.	Країна	SII (інтегральний інноваційний індекс)	Output (результативність)	Input (забезпеченість)
<i>SE</i>	<i>Швеція</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>1</i>
<i>CH</i>	<i>Швейцарія</i>	<i>2</i>	<i>1</i>	<i>3</i>
<i>FI</i>	<i>Фінляндія</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>2</i>
<i>DK</i>	<i>Данія</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>DE</i>	<i>Німеччина</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>7</i>
AT	Австрія	6	7	9
BE	Бельгія	7	12	6
NL	Нідерланди	8	8	11
UK	Великобританія	9	11	8
FR	Франція	10	10	12
IS	Ісландія	11	16	4
LU	Люксембург	12	6	18
IE	Ірландія	13	9	17
NO	Норвегія	14	15	10
IT	Італія	15	13	20
EE	Естонія	16	22	13
SI	Словенія	17	20	16
HU	Угорщина	18	18	19
ES	Іспанія	19	14	22
CY	Кіпр	20	25	14
PT	Португалія	21	21	21
LT	Литва	22	28	15
CZ	Чехія	23	19	27
BG	Болгарія	24	26	23
PL	Польща	25	24	25
SK	Словакія	26	17	28
EL	Греція	27	27	26
LV	Латвія	28	29	24
RO	Румунія	29	23	29

Рис.1

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНДЕКС SPI

Додаток 2

Табл. 2

Частка реалізованої інноваційної продукції в промисловості за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Частка, %		
	2003	2004	9 міс 2005
Промисловість України	5,6	5,8	6,3
Добувна промисловість	3,0	3,6	8,7
Обробна промисловість	7,2	7,0	6,9
Харчова промисловість та перероблення сільськогосп. продуктів	4,4	5,6	5,8
Легка промисловість	5,0	3,8	2,5
Виробництво деревини та виробів з деревини	5,0	10,2	2,7
Целюлозно-паперова промисловість; видавнича справа	4,4	6,6	10,0
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	2,5	3,1	1,8
Хімічна та нафтохімічна промисловість	16,7	14,2	11,2
Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів	4,2	3,9	3,9
Металургія та оброблення металу	4,4	1,6	3,3
Машинобудування	16,0	19,3	18,1
виробництво машин та устаткування	15,1	15,8	16,7
виробництво електричного та електронного устаткування	12,8	13,2	15,7
виробництво транспортного устаткування	18,2	25,3	20,1
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	—	0,1	0,5

Табл. 3

Впровадження інновацій у промисловості

	9 місяців 2005р.	9 місяців 2004р.
Освоєно інноваційних видів продукції, найменувань	2508	3030
з них інноваційних видів техніки	459	596
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	1383	1168
з них маловідходних, ресурсозберігаючих	512	457
Придбано нових технологій, одиниць	135	168
з них за договорами про передачу права власності на об'єкти промислової власності або за ліцензіями на їхнє використання	33	30

Додаток 3

Табл. 4

Фіскальні преференції в науково-технічній та інноваційній сфері
(на основі матеріалів <http://trendchart.cordis.lu/>)

Види стимулювання	Країна	Розмір
1. Податкові знижки; виключення витрат на НДДКР із базової суми оподаткування	США	Зменшення суми податку на прибуток корпорацій: – на 20% приросту затрат на НДДКР – на 20% затрат на фінансування програм фундаментальних наукових досліджень, що здійснюються за договорами з університетами.
	Італія	– 50% – якщо результати використовуються того ж року; – 100% – якщо результати використовуються більше року
	Японія	– до 20% – податкова знижка на приватні інвестиції
	Бразилія	– до 50% податку на прибуток для мікроелектроніки
	Ізраїль	– 50% витрат на НДДКР
	Угорщина	– сума валових доходів зменшується на 200 % суми витрат на НДДКР
	Австрія	– зменшення оподатковуваного прибутку підприємства на 25% обсягу витрат на НДДКР; – зменшення оподатковуваного прибутку підприємства на 35% обсягу витрат на НДДКР, що перевищують середній рівень витрат на НДДКР за попередні 3 роки;
	Бельгія	– зменшення оподатковуваного прибутку підприємства на 25% обсягу витрат на НДДКР;
	Норвегія	– зменшення податку на прибуток підприємства на 20% витрат на НДДКР – зменшення податку на прибуток підприємства на 20% інвестицій на придбання результатів НДДКР від установ, перелік яких визначено Науковою Радою Норвегії
	Португалія	– зменшення податку на прибуток підприємств на 20%, при умові, що підприємство зобов'язується спрямувати цю суму на власні НДДКР;
	Франція	– зменшення оподатковуваного прибутку підприємства на 50% різниці обсягу витрат на НДДКР та середнього рівня витрат на НДДКР за попередні два роки; – надання малим та середнім підприємствам, що існують не більше 8 років та витрати яких на НДДКР перевищують 15% від загальних витрат, статусу малого інноваційного підприємства, який дозволяє користуватися разом більш суттєвих пільг при здійсненні інвестицій у власні НДДКР

	Іспанія	– диференційована система – в залежності від виду витрат на НДДКР
	Нідерланди	– зменшення обсягу податку на прибуток підприємства та збору на соціальне страхування в обсязі, що дорівнює фонду заробітної плати персоналу, пов'язаного з виконанням НДДКР
2. Податковий кредит на приріст витрат на НДДКР	Франція	– 25% витрат на НДДКР
	Канада	– надання податкового кредиту на науково-дослідні та конструкторські роботи на рівні 10-25% капітальних і поточних витрат на НДДКР залежно від масштабу корпорації та її територіального розміщення
	Великобританія	100% витрат на НДДКР для малих та середніх підприємств; 125% – для великих підприємств;
	Ірландія	– 20% від обсягу витрат на прикладні НДДКР;
	Туреччина	– сплата 20% річного прибутку підприємства, якщо ця сума не перевищує річні витрати на НДДКР, відтерміновується на 3 роки без нарахування відсотків.
3. Пільговий кредит	ФРН	– до 50% коштів, вкладених у НДДКР та модернізацію
	Італія	– до 80% вартості проекту
4. Дотації малим і середнім підприємствам на дослідження та замовлення НДДКР	ФРН	– до 20% витрат
	Франція	– 50% вартості робіт (виконавцям замовлення)
	Великобританія	– до 50% витрат на нововведення
5. Субсидії малим і середнім підприємствам на наймання науковців або замовлення НДДКР	Франція	– до 50% суми витрат
	Канада	– до 50% витрат на заробітну плату
	ФРН	– до 30% суми витрат
	Великобританія	– до 75% витрат на НДДКР; – до 50 % - на нововведення
6 . Прискорена амортизація	Італія	– 45% вартості основних фондів
	США	– до 3 років
	Угорщина	– прискорена амортизація для інвестицій в сферу інформаційно-комунікаційних технологій

Назва документа: Романюк А.Л

Кількість сторінок: 77 Кількість слів: 16430 Кількість символів: 134085 Розмір файлу: 374.00 KB

32.2% Схожість

Найбільша схожість: 5.44% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1707039)

0% Цитат

- Вилучення цитат вимкнене
- Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

- Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

УДК 621:351/354

Рекомендовано до друку Вченою радою ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол № 12 від 23.05.2023)

Тези публікуються в авторській редакції.
Організаційний комітет залишає за собою право не поділяти думку авторів.

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Кибербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» в 2 т. Том 2. Особливості діяльності органів державної влади в умовах кризи зб. тез наук. доп. (Київ – Вроцлав. Травень 2023). [Електронне видання]. – Київ : «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2023. Т.2. 148 с.

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Кибербезпека державних інституцій та подолання кризових станів» присвячена 125-річчю Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», видані 2-х томах. На конференції обговорено актуальні проблеми та узагальнено отримані наукові результати у сферах інформаційної та кібербезпеки, кіберзахисту, інформаційних і інформаційно-комунікаційних технологій а також питання діяльності органів державної влади в умовах кризи. В матеріалах опубліковано тези доповідей, що є фундаментом для подальшого розвитку освітньої, наукової та професійної діяльності учасників конференції в справі наближення Перемоги України.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Олександр ПУЧКОВ	к.філос.н., професор
Сергій КОНЮШОК	к.т.н., доцент
Вадим РОМАНЕНКО	к.т.н., доцент
Дмитро МОГИЛЕВИЧ	д.т.н., професор
Олена УВАРКІНА	д.філос.н., професор
Ігор СУБАЧ	д.т.н., доцент
Сергій ІВАНЧЕНКО	д.т.н., професор
Ярослав ЗІНЧЕНКО	к.т.н., с.н.с.

УДК 621:351/354

© «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2023

Андрій РОМАНЮК
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Першочерговим завданням сьогодні є якнайшвидше розроблення і визначення на державному рівні стратегії інноваційного розвитку.

Необхідність збалансованого вибору механізмів стимулювання інноваційної політики вимагає системного підходу у вирішенні завдань, що полягають у визначенні пріоритетних напрямів, створенні сприятливого інноваційного клімату для активізації інвестиційних процесів на пріоритетних напрямках, залученні малого підприємницького бізнесу до процесу запровадження нововведень та створення дієвого механізму сприйняття інновацій суспільством.

Визначення та реалізація інноваційної стратегії є достатньо складною задачею для України в умовах обмежених ресурсів та процесу суспільного і політичного реформування, але її відкладання матиме наслідки втрати ще наявного потенціалу та невеликих, але обнадійливих здобутків економічного зростання останніх п'яти років. До того ж розвиток економіки на інноваційних засадах – це єдиний шлях забезпечити конкурентоспроможність на світових та регіональних ринках.

Отже, вдосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності, на мою думку, має відбуватися в наступних напрямках:

- поступового збільшення обсягів прямої фінансової підтримки, відповідно до норм, встановлених національним законодавством, та орієнтирів, що визначені для країн-членів ЄС щодо пропорцій фінансування між державними та бізнес-інвестиціями, на визначених пріоритетах науково-технічної та інноваційної діяльності, що базуються на базисних нововведеннях, та визначають конкретні макротехнології, види виробництв та продукції і послуг;
- стимулювання розвитку елементів інноваційної інфраструктури (технопарки, бізнес-центри, венчурні фонди тощо);
- виведення питомиї ваги непрямих методів впливу на інноваційну діяльність до домінуючого становища з акцентуванням їх на розвитку умов, сприяючих комерціалізації розробок, підвищенню попиту на інновації, дифузії інновацій та розвитку інноваційної культури суспільства;
- вдосконалення законодавства щодо інноваційної діяльності, яке визначає загальні засади створення та функціонування елементів національної інноваційної системи, їх взаємовідносин – про технопарки, венчурне фінансування, трансфер технологій тощо, - маючи за мету розробку Інноваційного кодексу.

ПОЗНЯК Артем ЦИФРОВІЗАЦІЯ КУЛЬТУРИ	74
КИРИЛЕНКО Юлія ЦИФРОВІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	76
САРНАЦЬКА Наталія НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ	79
САРНАЦЬКИЙ Костянтин НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО НАДАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	81
ЖУРАВЛЬОВА Лілія МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА РЕЄСТРАЦІЇ ТВАРИН.....	83
БАБЕНКО Сергій УДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	85
РЕУК Ірина ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ МАЙНОМ	87
ПАДАЛКА Крістіна ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЛІДЕРА У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	90
ЄФРЕМОВ Іван ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	93
КАНІВЧЕНКО Данііл ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ	95
РОМАНЮК Андрій МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	97
ГУЛІЄВ Анар Давід огли ОРГАНІЗВЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	98

н а у к о в е в и д а н н я

збірник тез
II Міжнародної науково-практичної конференції

**КІБЕРБЕЗПЕКА
ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ
ТА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ СТАНІВ**

СЕКЦІЯ 5

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ
В УМОВАХ КРИЗИ**

Київ – Вроцлав. Травень 2023

Електронне видання

Авторська редакція

Упорядник
ГО «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ»
digital.gov.office@gmail.com